

Zorunlu Göçmenler ve Entegrasyon: “Suriyelilerin Topluma Adapte Olabilmesi İçin Bu Ülkedeki Hukuki Statüsü Değiştirilmeli”

Forced migrants and integration: “In order for Syrians to adapt to society, their legal status in this country must be changed”

Ertuğrul Murat Özgür ^{*a}, Alaa Alahmad ^b

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:

10.33688/aucbd.1419655

Makale Geçmişi:

Geliş: 14.01.2024

Kabul: 04.03.2024

Anahtar Kelimeler:

Mülteci entegrasyonu

Sosyal entegrasyon

Kültürleşme stratejileri

Suriyeliler

Türkiye

Öz

İnsani krizin 2011’de patlak vermesiyle Suriye’den Türkiye’ye milyonlarca zorunlu göçmen sığınmıştır. Aradan geçen zamana rağmen Suriye’de politik belirsizlik halen sürmekte ve Suriyeliler için geri dönüş umudu gittikçe azalmaktadır. Geri gönderilmeleriyle ilgili toplumsal ve politik tartışmaların gölgesinde Türkiye’deki Suriyelilerin entegrasyonu, uyumlaştırma adı altında sessizce işlemektedir. Bu çalışma, Hatay’daki Suriyeli zorunlu göçmenlerin perspektifinden entegrasyon sürecini anlamayı hedeflemektedir. Bu çalışmada hermenötik bir anlayış ve etnografik bir desen ile nitel araştırma metodolojisi kullanılmıştır. Bu nedenle araştırma sahasında uzun süre kalınarak gözlemler ve 22 görüşme yapılarak veriler toplanmış ve bunlar, betimsel ve içeriksel olarak analiz edilmiştir. Çalışmanın bulguları göstermektedir ki Suriyeli zorunlu göçmenler ev sahibi toplum dışladığı için entegrasyondan uzaklaşarak ayrılma/ayrışma ve dışlanma stratejisi benimsemekte ve onlar bütünleşmek için geçici korumadan daha daimi bir statüye geçişi istemektedir. Bu çalışmada, Hatay’daki Suriyelilerin kültürleşmesinin, konulanmasının, etkileşiminin ve kimliklenmesinin yeteri kadar gelişmediği ve yeni bir mekâna/topluma entegre edecek pratiklerden ziyade, kendilerine koruma ve sosyal kabul sağlayacak uyumsal taktikler geliştirdiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Article Info

Research Article

DOI:

10.33688/aucbd.1419655

Article History:

Received: 14.01.2024

Accepted: 04.03.2024

Keywords:

Refugee integration

Social integration

Acculturation strategies

Syrians

Türkiye

Abstract

When the humanitarian crisis broke out in 2011, millions of forced migrants took refuge from Syria to Türkiye. Political uncertainty continues in Syria and the hope of return for Syrians is decreasing. However, under the shadow of social and political debates about their repatriation, the integration of Syrians in Turkey is silently operating under the guise of harmonization. This study aims to comprehend the intricacies of the integration process as perceived by Syrian forced migrants. In this research, qualitative research methodology with a hermeneutic understanding and ethnographic design was used. For this reason, data are collected by making observations and 22 interviews during a long stay in the Hatay province, and these collected data are scrutinized by a combination of descriptive and content analysis. The findings of the study suggest that Syrian forced migrants, grappling with exclusion from the host society, tend to move away from integration, adopting a strategy of separation/segregation and exclusion. Moreover, Syrian forced migrants aspire to transition from a temporary protection status to a more permanent one, which underscores their desire for a more substantial integration. In this study, it is concluded that key elements such as cultural adaptation, positioning, interaction, and identification among Syrians in Hatay are not sufficiently developed. It is also concluded that Syrian migrants, rather than adopting practices conducive to integration, have majorly depended on adaptive tactics aimed at providing protection and social acceptance in their new space and society.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: ozgur@ankara.edu.tr

^a Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-2146-7721>

^b Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-3499-1300>

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

When the humanitarian crisis broke out in 2011, millions of forced migrants took refuge from Syria to Türkiye. Currently, political uncertainty continues in Syria, and the hope of a return for Syrians is decreasing. However, under the shadow of social and political debates about their repatriation, the integration of Syrians in Turkey is silently operating under the guise of harmonization (the concept preferred by Turkish policy makers). However, in order to integrate Syrians, it is necessary to listen to their views and comprehend what they desire. The purpose of this study is to better understand the integration process from the perspective of Syrian forced migrants in Hatay. The study addresses the following questions: *What does integration entail for Syrian forced migrants? What are the factors that impede or enhance their integration? What tactics do Syrians devise to integrate into the host society?*

2. Method of Research

This research used qualitative research methodology with a hermeneutic understanding and ethnographic design. Observations and 22 interviews were conducted in 2021 and 2022 to collect data from the study field, and these data are being examined using a combination of descriptive and content analysis. The results were summarized and descriptively analysed in line with selected themes. Direct quotations are also used to ensure that the findings are presented to the reader in an organized and understandable manner. Furthermore, content analysis was used to convert qualitative data into concepts, identifying distinct themes and categories.

3. Theoretical Framework of the Research

The theoretical framework of this study regarding integration is based on Berry's (1997; 2005) *acculturation* model and Esser's (2001; 2002 and 2009) *conceptualizations* of system integration and *social integration*. In addition, Ager and Strang's (2004, 2008) *The Indicators of Integration Framework* and Michel de Certeau's (2008) *everyday life* theory were also adopted for theoretical robustness.

Berry (1997) explains the adaptation process of immigrants to different cultures with the acculturation model. According to Berry (2005), acculturation is the dual process of cultural and psychological change that occurs due to contact between two or more cultural groups and their members. Differences in the degree to which individuals and groups achieve acculturation are defined as acculturation strategies. For non-dominant groups, four acculturation strategies emerge *assimilation, separation, integration and marginalization*. Concepts change when the dominant group imposes certain forms of acculturation or restricts the choices of the non-dominant group or individuals. In this case, assimilation is the *melting pot*; separation, *segregation*, marginalization, *exclusion* and integration are also called *multiculturalism* (Figure 1).

Hartmut Esser (2002) defines integration as the inseparable and indispensable joining of individual parts within a systemic whole. Esser distinguishes four dimensions of social integration as the participation of actors in society (Figure 2): *Acculturation, positioning, interaction and identification*.

Ager and Strang's (2004 and 2008) Indicators of Integration Framework provides a tool for discussing integration perceptions. This study used indicators to develop themes and categories, drawing from the content analysis of Syrians' ideas about integration.

Michel de Certeau's theory helped determine the tactics that Syrians developed in everyday life to adapt. According to De Certeau (2008), tactics are a set of habits, actions and practices that enable people to adjust to new environments without difficulty (Hülür et al., 2021: 102).

4. The Results of the Research

4.1. The Meaning of Integration for Syrian Forced Migrants

Integration carries different meanings for Syrian forced migrants residing in Hatay and is redefined by them. While some of the Syrians who participated in the research almost entirely reject the concept of integration by finding it meaningless, some attribute the failure of the two communities to integrate to their cultural differences. In addition, some participants stated that they were placed in a social position at the lowest level of society by the Turks because natives tended to see them as a burden and not accept them. Syrians' views demonstrate the *incompatibility between locals and forced migrants*. However, Syrians often argue that although they are willing to integrate to a certain level, this will not happen because they are unwanted, excluded and devalued by the local people. It is understood from their statements that they were forced to separate and be marginalized by the dominant group. Therefore, they were pushed towards *separation* and *exclusion* regarding the acculturation strategy. Syrian forced immigrants emphasize that integration cannot be one-sided and that while they expect adaptation from the immigrant, the host society must also play a facilitating role.

There is a widespread belief among Syrians that they are discriminated against and that this has even reached the level of xenophobia. This situation is associated with the "*temporary protection*" status and, therefore, not having the rights of a citizen or a genuine refugee. Thus, Syrian-forced migrants consider the legal process essential for local integration. They explain that with a permanent status, they can build a safe life without fear of repatriation and adapt to Turkish society.

Some Syrian participants evaluate integration from an economic perspective and associate it with their experiences in the labour market. They frequently associate discrimination in the employment market (and inequalities resulting from their status) and integration. Working in unskilled jobs that are not suitable for their skills, for low wages, for long hours and in a way that is open to exploitation negatively affects the social integration of Syrians.

Some Syrian participants acknowledge that integration will take a long time, so they think the next generations will achieve this by including formal education in Turkey. They believe that children will embrace the two cultures through communication and education and create a common Turkish-Syrian culture. Syrian participants who do not intend to return to their country seek to increase the moments of daily interaction with the host society and its culture. For this reason, as the possibility of Syrians returning to their homeland or going to another country becomes weaker, they think that there is no other way left other than adapting to Turkish society or even melting into it.

4.2. Factors Effective in the Local Integration of Syrians

This study identified factors that facilitate and hinder the integration of Syrians living in Hatay province (Figure 3). While the first (facilitators) increases their level of integration by helping them to be active, participatory, and safe in society, the second (obstructors), on the contrary, causes these people to become passive, withdrawn, and feel in an unsafe environment.

First of all, learning Turkish increases the opportunities for integration of Syrians. However, the fact that the local people in Hatay speak Arabic makes the integration of forced migrants at the national level difficult. It is observed that education has a two-way effect: While a higher level of education increases integration, a lower level of education makes it more difficult.

From the Syrian perspective, political stability in Turkey, the government's reasonable opinion of them, and their sense of security compared to the war environment in Syria help integration, whereas poor ties with the local people complicate integration. The local peoples stereotyping, marginalization, humiliation, and xenophobia of all Syrians cause them to distrust the host society and lack a sense of belonging in their new environment.

Syrian participants think that the laws in Turkey are not applied equally and fairly to them due to their temporary protection status and that Turkish citizens are favored in every matter. They also do not feel safe due to the fear of being sent back to their country at any time. These factors negatively affect their adaptation processes. In this regard, Syrians want to be freed from the temporary nature of their legal status in Turkey for integration and to be given permanent status such as Turkish citizenship or permanent residence permit.

Some Syrians living in Hatay think that economic initiatives can increase their integration and that opening a joint business with Turks can help societies become closer. For the integration of Syrians, pursuing their profession, starting a business or offering their labour to the market is considered necessary. Education positively affects the integration process, especially of Syrian children. Regarding housing, homeownership positively impacts integration, while tenancy has a negative effect.

4.3. Adaptive Tactics Developed by Syrian Forced Migrants

Syrian-forced migrants in Hatay primarily use indirect adaptation tactics to defend themselves and obtain acceptability in the country/culture to which they are new rather than attempting to integrate directly into the space and society in which they live (Figure 4). The first tactic used by Syrians to adapt to Turkish society is to avoid causing problems in relations with the host community and its institutions. This might be referred to as the striving for harmony in superficial interactions. The non-trouble-making tactics they use are such that if there is conflict in the relations between members of the two groups, it includes Syrians' everyday life actions, such as not speaking up, being subdued, making concessions, not demanding their rights, not attracting attention, or becoming introverted and increasing intra-group interaction, which is developed by the weak against the strong.

The second adaptive tactic of Syrians in Hatay is to project a positive human image. As a result, they seek to establish a foundation for cohabitation by demonstrating to Turkish society human virtues such as integrity, honesty, industriousness, and productivity derived from universal values and principles. Others attempt to strengthen their image as decent people by emphasizing their religious

identity, that is, by giving the host community the appearance of a devout person who follows the norms of Islam and obeys its directives.

The third group of Syrians' adaptive tactics can be viewed as more advantageous in terms of integration because they want to integrate with the local people through activities like studying Turkish, getting to know Turks well, and attending local events.

5. Conclusion

Syrian forced migrants in Hatay do not have only one definition of integration and do not follow an acculturation strategy. On the contrary, they comment integration differently and develop acculturation strategies based on various circumstances.

The majority of Syrians interviewed favored separation and segregation as acculturation strategies. This presents a significant integration difficulty. Being stuck in limbo for the host society and forced migrants has led to Syrians' division and segregation, stifling social integration.

The study revealed that cultural adaptation, positioning, interaction, and identification among Syrian participants in Hatay were not well established. Syrians' cultural adaptation is limited because they do not understand Turkish. Syrians' vulnerable economic situation, low social status, and temporary legal status hinder their integration. Furthermore, not comprehending the language has made it difficult for Syrians to form and maintain social and institutional interactions in everyday life. Interaction has diminished due to the exclusionary attitudes and behaviors of members of the host society. Several reasons have hampered the establishment of emotional bonds and a sense of belonging between the two communities. As a result, Syrians have found it challenging to identification with Turkish culture and society.

Syrian forced migrants' lack of integration is primarily due to their presence in Turkey with temporary protection status and their incapacity to learn Turkish. The uncertainty that comes with having a temporary status has made Syrians feel uneasy, prevented them from forging strong enough ties to the host community and its values, and increased Turkish society's hostility toward them. Their lack of acceptance by the host society, humiliation, exclusion, xenophobia, discrimination, exploitation and stereotyping in the labour market have reduced Syrians' interaction with the local people and caused them to withdraw into themselves, all of which slow down integration.

Syrian forced migrants have created adaptive tactics that provide them with protection and social acceptance in a strange space and society rather than practices that will allow them to integrate into their new surroundings fully. These are searches for harmony that involve building superficial relationships, projecting a positive image, and engaging with locals to avoid causing issues in the host society.

1. Giriş

Mülteci ve göçmen entegrasyonuna ilişkin literatür, hem bu entegrasyonun çeşitli yönlerini belgelemekte hem de kavramı eleştirel bir şekilde tartışmaktadır (Smyth vd., 2010: 411). Nitekim mülteci ve göçmen entegrasyonu, araştırmacılar dışında, politika yapıcılar, göç alan toplumların üyeleri ve nihayet göç edenlerin kendileri tarafından farklı şekillerde kullanılmakta ve farklı göçmen tiplerine göre değişiklik gösterdiği için üzerinde fikir birliğine varılamamaktadır (Şimşek, 2020: 538). Dolayısıyla birçok kişinin kullandığı ancak, farklı biçimde anladığı bu kavramın genel kabul görmüş tek bir tanımından da söz edilememektedir. Durum böyle olunca farklı tanımların ve çeşitli yönlerin bir araya getirilerek uzlaştırılması ve entegrasyona ilişkin farklı perspektiflerin entegre edilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Castles'ın (2010: 1571) işaret ettiği gibi göç çalışmalarının çoğu *göç kabul eden ülke önyargısı* taşıyan bir bakış açısına sahiptir. Ancak söz konusu olan gönüllü ya da zorunlu göçmenlerin entegrasyonu olduğu için bu noktada onların bakışı da önem arz etmektedir. Nitekim entegrasyon, geçmiş ile günümüz, göç veren toplum ile göç alan toplum arasında kimliklerin değişimini ve göç alan toplumun farklı kesimleri ile ilişkiler kurmayı içerdiğine göre, bunu en iyi tanımlayabilecek olan da bizzat göçmenin kendisidir. Bu perspektif, bir aktör olarak göçmenlerin deneyimlerinin izini sürmek ve çeşitli yapısal etmenlerin onların yaşamlarını nasıl etkilediğini ortaya koymak suretiyle entegrasyon süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Suriye insani krizinin ortaya çıkardığı zorunlu göçle ilk gelenlerin Türkiye'deki kalış süresi 13 yılını geride bırakırken zorunlu göçmenlerin geri dönüş olasılığı da her geçen gün azalmaktadır. Bununla birlikte hükümetin geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili politik pozisyonu da *misafirperverlikten isimsiz entegrasyona* doğru yönelmektedir (Şimşek, 2019: 175). Bu çerçevede bir süredir geri gönderilmelerine ilişkin toplumsal ve politik tartışmaların gölgesinde de olsa Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yer aldığı şekliyle *uyumlaştırma* adı altında Türkiye'deki Suriyelilerin entegrasyonu sessizce işlemektedir.

Çok boyutlu bir mesele olan Suriyeli zorunlu göçmen entegrasyonunun çözümü için onların seslerine kulak vermek, bu konudaki düşüncelerini dinlemek ve ne istediklerini anlamak önem arz etmektedir. Bu yüzden *bir ülkeye yeni gelenlerin nasıl toplumun bir parçası haline gelebileceği* sorusuna onların penceresinden bakarak bir cevap bulmakla işe başlamak gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmamız Suriyeli zorunlu göçmenlerin (resmi söylemle geçici koruma altındakilerin) perspektifinden entegrasyon sürecini anlamayı hedeflemekte ve şu sorulara cevap aramaktadır: *Suriyeli zorunlu göçmenler için entegrasyon ne anlama gelmektedir? Onların entegrasyonunu zorlaştıran veya kolaylaştıran etmenler nelerdir? Suriyeliler ev sahibi topluma uyum sağlamak için ne tür taktikler geliştirmektedir?*

Giriş bölümünün ardından makale, *Araştırmanın Yöntemi* ile devam etmekte, sonra da *Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi* verilmektedir. Makalenin bulguları ise *Suriyeli Zorunlu Göçmenler İçin Entegrasyonun Anlamı, Suriyelilerin Yerel Entegrasyonunda Etkili Olan Etmenler ve Suriyeli*

Zorunlu Göçmenler Tarafından Geliştirilen Uyumsal Taktikler ana başlıkları altında ele alınmaktadır. Makale, başlıca çıkarımları içeren *Sonuç* bölümüyle sona ermektedir.

2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada anlamacı ve yorumlamacı bir anlayışla ve *etnografik* bir desenle *nitel araştırma metodolojisi* benimsenmektedir. Etnografik bir desen ile belirli bir grubun kültürünün tanımlanması ve yorumlanması amaçlanmaktadır; böylece onların bireysel algı ve davranışın olduğu kadar toplumsal davranış, yapı, işleyiş, değerler, normlar gibi kültürel öğelerin tanımı ve analizi mümkün hale gelmektedir. Bu doğrultuda araştırma sahası olan Hatay ilinde 2021 ve 2022 yıllarında yaklaşık iki yıl süre ile kalınmış ve yoğun bir veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması esnasında araştırmanın temel veri toplama teknikleri olarak bireylerin iç dünyasına girmeye ve onların bakış açısını anlamaya imkân sağladığından *görüşme* ve araştırmaya katılanların kullandığı yazılı ve sözlü dil, davranış kalıpları, algıları ve paylaştıkları deneyimler önemli olduğundan *gözlem* seçilmiştir. Görüşmeler, bazen sohbet tarzında bazen de açık uçlu yarı-yapılandırılmış sorular vasıtasıyla Hatay ilinde ikamet eden 5’i kadın ve 17’si erkek toplam 22 Suriyeli katılımcıyla gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca bu araştırmada olaylar içerden birinin (*insider*) perspektifinden anlaşılmasına ve tanımlanmaya çalışılmıştır. Araştırmacılardan birisinin 2017 yılında ailesiyle Türkiye’ye gelmiş Suriye kökenli geçici koruma altındaki zorunlu göçmen olması, içerden biri olarak araştırılan grubun üyeleriyle iyi ilişkiler kurabilmesine imkân vermiş ve katılımcı gözlem yapabilmesini kolaylaştırmıştır. Diğer taraftan bu araştırmacı konumsallığı, araştırmanın bazı aşamalarında bu araştırmacının duygusal davranmasına ve yanlı olmasına da yol açsa da bunun çalışmanın bütününe etkilememesi için özel bir çaba da sarf edilmiştir.

Keşfedici-tanımlayıcı bir nitelik taşıyan bu çalışmada toplanan veriler, betimsel ve içeriksel olarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz yardımıyla elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulabilmesi için doğrudan alıntılara da yer verilmiştir. Nitel veriler, içerik analizi ile kavramlara dönüştürülmek üzere açık kodlamaya tabi tutulmuş, böylece temalara ve kategorilere ulaşılmıştır. Nihayet bu analizin sonuçlarıyla kavram haritaları oluşturulmuştur.

3. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

John W. Berry, göçmen gruplarının farklı kültürlere uyum sağlama sürecini, *kültürleşme* (*acculturation*) modeli ile açıklamaktadır. Berry (2005: 698) kültürleşmeyi, iki veya daha fazla kültürel grup ve onların bireysel üyeleri arasındaki temasın sonucu olarak ortaya çıkan ikili kültürel ve psikolojik değişim süreci olarak tanımlamaktadır. Kültürleşme, grup düzeyinde sosyal yapıdaki, kurumlardaki ve kültürel uygulamalardaki; bireysel düzeyde ise, kişinin davranış repertuarındaki uzun süre içinde meydana gelen değişimleri içermektedir (Berry, 2005: 699). Kültürleşme, her ne kadar kültürel olarak farklı gruplar temas halinde olduğu sürece devam eden bir süreç olsa da kültürel temas ortamlarında yaşamaya yönelik uzun vadeli adaptasyonlar, genellikle temas halindeki gruplar arasında bir tür uzun vadeli uyumla sonuçlanan çeşitli formlarda gözlenmektedir. Bu, genellikle iki grubun birbirlerinin dillerini öğrenmesi, yemek tercihlerini paylaşması ve her grubun karakteristik özelliği olan giyim tarzlarını ve sosyal etkileşimlerini benimsemesi gibi bazı pratiklerin hayata geçmesini

gerektirmektedir. Bazen karşılıklı adaptasyonlar, kültürden kurtulma ve kültür öğrenme süreçleri yoluyla kolay bir şekilde gerçekleşirken, bazen de kültürlerarası etkileşimler sırasında kültürel çatışma ve kültürleşme stresi ortaya çıkmaktadır.

İnsanlar kültürleşmeyi gerçekleştirmeye çalıştıklarında ve tatmin edici bir adaptasyonu başarma derecelerinde, önemli bireysel ve gruba ilişkin, hatta aile içinde bile farklılıklar belirlemektedir (Berry, 2005: 700). Açıkçası bu, tüm grupların ve bireylerin aynı şekilde kültürleşmeden geçmediğini ve insanların sürece nasıl dâhil olmaya çalıştıkları konusunda önemli farklılıklar gözlemlendiğini ifade etmektedir. Bu farklılıklara Berry (1980), *kültürleşme stratejileri* adını vermektedir. Bu stratejiler, genellikle birbiriyle ilişkili iki bileşenden oluşmaktadır: (1) *Tutumlar* (bireyin nasıl kültürleşeceğine ilişkin tercihi) ve (2) *Günlük kültürlerarası karşılaşmalarda sergilenen davranışlar* (bir kişinin fiili faaliyetleri).

Berry'ye (1997) göre; bireylerin ve grupların *kültürel korumaya* (kültürel kimlik ve özellikler ne ölçüde önemli kabul edilmektedir ve bunların sürdürülmesine çalışılmaktadır), aynı zamanda *temasa ve katılıma* (diğer kültürel gruplara ne ölçüde dâhil olunmaktadır veya öncelikle kendi aralarında kalınmaktadır) ilişkin stratejileri, birbirleriyle gündelik karşılaşmalarında geliştirilmektedir. Bu iki temel konu, baskın olmayan gruplar açısından aynı anda ele alındığında; dört kültürleşme stratejisi tanımlanmaktadır: *Asimilasyon*, *ayrılma*, *entegrasyon* ve *marjinalleşme* (Şekil 1). Bireyler, kültürel kimliklerini sürdürmek istemediklerinde ve diğer kültürlerle günlük etkileşim arayışı içinde olduklarında *asimilasyon* stratejisi ortaya çıkmaktadır. Burada bireyler, miras kültürlerinden sıyrılıp, baskın toplumun içine çekilmeyi tercih etmektedir. Bunun tersine, bireyler kendi orijinal kültürlerine tutunmaya çalıştıklarında, ona değer verdiklerinde ve aynı zamanda başkalarıyla etkileşimden kaçınmak istediklerinde, *ayrılma* seçeneği ile karşılaşmaktadır. Bu stratejide bireyler, diğer kültürel gruplarla etkileşime sırt çevirmekte ve kendi miras kültürüne doğru içe dönmektedir. Birey, hem diğer gruplarla günlük etkileşimlerde bulunurken hem de orijinal kültürünü sürdürmek istediğinde, *entegrasyon* stratejisi bir seçenek haline almaktadır. Burada birey, bir dereceye kadar kültürel bütünlüğünü korurken yanı sıra daha büyük sosyal ağın ayrılmaz bir parçası olarak ona katılmaya da çalışmaktadır. Son olarak, bireyin kültürünü korumaya çok az ilgisi varsa (çoğunlukla zorunlu kültürel kayıp nedeniyle) ve başkalarıyla ilişkiler kurmaya çok az istekli ise (çoğunlukla dışlanma veya ayrımcılık nedeniyle), bu strateji *marjinalleşme* olarak tanımlanmaktadır.

Etno-kültürel grupların stratejilerine ilişkin bu temsil, baskın olmayan grupların bakış açısını yansıtmaktadır ve onların bireysel üyelerinin, nasıl kültürleşmek istediklerini seçme özgürlüğüne sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır. Elbette bu her zaman böyle olmamaktadır (Berry, 1974). Baskın grup, belirli kültürleşme biçimlerini dayattığında veya baskın olmayan grubun veya bireylerin seçimlerini kısıtladığında; başka durumlar da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle entegrasyon, sadece baskın toplum kültürel çeşitliliğe dair yöneliminde açık ve kapsayıcı olduğunda; baskın olmayan gruplar tarafından "özgürce" seçilmekte ve başarılı bir şekilde sürdürülmektedir. Bu nedenle, entegrasyona ulaşmak için tüm grupların kültürel açıdan farklı insanlar olarak yaşama hakkının her iki grup tarafından da kabul edilmesini içeren karşılıklı bir mutabakat gerekmektedir. Bu strateji, sadece baskın olmayan grupların daha geniş toplumun temel değerlerini benimsemesini değil, fakat aynı zamanda baskın grubun, çoğulcu toplumda birlikte yaşayan tüm grupların ihtiyaçlarını daha iyi

karşılama için ulusal kurumları (örneğin eğitim, sağlık, çalışma) adapte etmeye hazır olmasını da gerektirmektedir. Kültürleşmenin gerçekleşeceği yolu etkilemede baskın grubun oynadığı güçlü rol göz önüne alındığında kavramlar da değişmektedir (Berry, 1980). Bu bağlamda, asimilasyon kültürleşmeyi sağlayan baskın grup tarafından istendiğinde *erime potası*; baskın olmayan grup, baskın grup tarafından ayrılmaya zorlandığında *ayrışma*; yine baskın grup tarafından dayatılan ötekileştirme, *dışlanma*; son olarak çeşitliliğin çeşitli etnokültürel grupları da içerecek şekilde toplumun bir bütün olarak kabul edilen bir özelliği olduğu entegrasyon, *çok kültürlülük* olarak adlandırılmaktadır. Bu çerçevede, bireyler ve onların grupları arasında ve baskın olmayan topluluklar ile daha geniş toplum arasında karşılaştırmalar yapabileceği olanağı sağlamaktadır (Berry, 2005: 706).

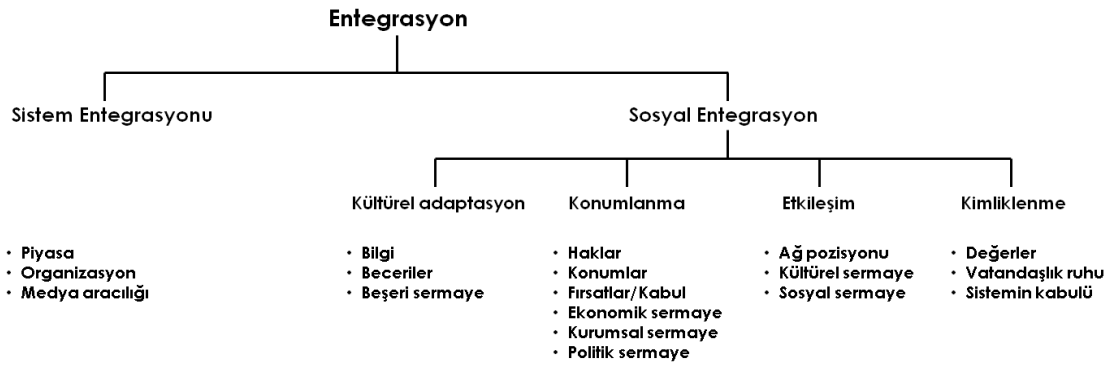
Şekil 1. Kültürleşme Stratejileri
Figure 1. Acculturation Strategies
Kaynak: Berry, 2005: 705

Hartmut Esser (2002: 261) entegrasyonu, genel olarak sistemik bir bütün içindeki tek tek parçaların ayrılmaz ve vazgeçilmez şekilde birleşmesi olarak tanımlamaktadır. Lockwood (1964) ise topluma uyarlandığında; iki tür entegrasyondan söz etmektedir: Sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon. Bunlardan birincisi, sosyal sistemin parçaları arasındaki uyumlu veya tutarsız/çelişkili ilişkilere atıfta bulunurken ikincisi, aktörler arasındaki düzenli veya ihtilafli ilişkilere odaklanmaktadır (Lockwood, 1964: 244). Lockwood'un sosyal entegrasyon ile sistem entegrasyonu arasındaki bu ayrımı, sosyal dünyaya bakmanın iki temel yoluna (faillik ve sistem perspektiflerine) işaret etmektedir (Mouzelis, 2008: 105).

Lockwood'un fikirlerini geliştiren Esser'e (2002: 270) göre sistem entegrasyonu, bireysel aktörlerin belirli güdülerinden ve ilişkilerinden bağımsız olarak ve hatta çoğunlukla onların niyetleri ve çıkarlarına aykırı şekilde, arkalarından, deyim yerindeyse zorla gerçekleşen, sosyal bir sistemin parçalarını ilişkilendirme biçimidir. Aktörlerin ötesinde bir sosyal sistemin entegrasyonu, daha ziyade küresel piyasa, devlet veya büyük kurumsal aktörler tarafından gerçekleştirilmektedir. Piyasa ve

organizasyon, sistem entegrasyonunun iki temel mekanizması olarak öne çıkarken iç içe geçme ve sembolik olarak geliştirilmiş medya, (ya da medya aracılığı) aktörlere belirli durumlarda rehberlik eden ve onları (genellikle) harekete geçmeye yönlendiren yönelimlerdir.

Sosyal entegrasyon ise doğrudan aktörlerin güdülere, yönelimleri, niyetleri ve özellikle ilişkileriyle ilgilidir. Göçmenler ve yabancı etnik gruplar bağlamında düşünüldüğünde sosyal entegrasyon, aktörlerin haklarının verilmesi, dil becerileri kazanması, eğitim sistemine ve iş piyasasına katılımı, sosyal etkinliklere dahil olması, sosyal kabulünün gerçekleşmesi; etnik gruplar arası dostlukların kurulması, kamusal ve siyasal hayata katılım ve ayrıca ev sahibi ülkeyle duygusal özdeşleşme anlamına gelmektedir. Sosyal entegrasyonun bu biçimleri ve boyutları arasında belirli nedensel ilişkiler vardır ve bunlar aynı zamanda, başarılı sistem entegrasyonunun bireysel ön şartları oldukları için de önemlidir. Esser tarafından aktörlerin bir topluma katılımı veya dahil edilmesi olarak sosyal entegrasyonun dört boyutu ayırt edilmektedir: *Kültürleşme, konumlanma, etkileşim ve kimliklenme/özdeşleşme*. Bu dört boyut, sosyal entegrasyonun temel yönlerini içermektedir. Şekil 2'de gösterildiği gibi ilk boyut, etkileşim için gerekli olan kültürel bilgi ve dil yeterliliklerini içeren ve bir toplumda sosyalleşme sürecinin bir parçası olan kültürleşmedir (yani, kültürel adaptasyondur). Konumlanma, ister yasal statü (örn. vatandaşlık) ister ekonomik konum olsun, bir toplumdaki konum ve bununla kazanılan haklar anlamına gelmektedir. Etkileşim, gündelik yaşamda sosyal ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesini ifade ederken, kimliklenme (ya da özdeşleşme), aktör ile toplum arasındaki duygusal ilişkiyi, öznel bir aidiyet duygusunu kapsamaktadır (Esser, 2001: 16). Kültürleşme sırasında mevcut bilgi, beceri, tercih ve alışkanlık dağarcığına ek olarak yeni özellikler katılmakta; konumlanma, mevcut bir konumdan yeni bir konuma geçişi (veya mevcut konumu genişletmeyi) içermekte; etkileşim sırasında mevcut ağların ötesinde yeni sosyal ilişkiler kurulmakta ve kimliklenme durumunda, mevcut kimliğe yeni duygusal bağlılıklar ilave edilmektedir (Esser, 2009: 359).

Şekil 2. Esser'in Entegrasyon Modeli

Figure 2. Esser's Integration Model

Kaynak: Esser, 2001: 16

Esser (2009), Berry'nin tipolojisini sosyal entegrasyon boyutlarına uygulamak suretiyle bu modeli ampirik olarak test etmiş ve kendisinin geliştirdiği sosyal entegrasyon boyutlarını onun kültürleşme modeli ile birleştirmiştir. Esser, kavramsal karışıklığı önlemek için de Berry'nin kültürleşme stratejileri arasında bulunan entegrasyonu, *çoklu içirme* (multiple inclusion) olarak

yeniden adlandırmıştır. Berry, yeni bir kültürle başa çıkmak için dört strateji tanımlarken yalnızca kültürleşme boyutuna odaklanırken Esser, sosyal entegrasyonun dört boyutundan biri olan Berry'nin kültürleşme tipolojisini diğer üç boyut (konumlanma, etkileşim ve kimliklenme) ile birleştirerek genişletmiştir.

Bu çalışmada Berry'nin (1997, 2005 ve 2006) *kültürleşme* modeline ve Esser'in (2001, 2002 ve 2009) *sistem entegrasyonu* ve *sosyal entegrasyon* kavramsallaştırmalarına ek olarak Ager ve Strang'ın (2004; 2008) entegrasyon algılarına ilişkin tartışmayı kolaylaştıracak bir araç olarak betimledikleri, “*Entegrasyonun Temel Alanlarını Tanımlayan Kavramsal Bir Çerçeve*”si de Suriyelilerin entegrasyonla ilgili fikirlerinin içerik analizinde temalar ve kategoriler oluşturulurken kullanılmıştır. Bu çerçeve, entegrasyonun normatif anlayışlarını yansıtan on temel alanla bizim analiz sonuçlarımızı ilişkilendirme olanağı sağlamıştır.

Ayrıca Suriyeli zorunlu göçmenlerin entegrasyon sürecine dair tecrübeleri analiz edilirken, Michel de Certeau'nun gündelik yaşam teorisinden, özellikle *taktik* ve *strateji* kavramlarından da yararlanılmıştır. Suriyelilerin yabancıları oldukları bir mekân ve toplum içinde var olabilmek ve uyum sağlayabilmek için gündelik hayatta geliştirdiği taktikler, bu bağlamda değerlendirilmiştir. De Certeau'ya (2008) göre strateji, bir irade ve iktidar öznesinin (bir mülk sahibi, işletme, şehir veya bir bilimsel kurum) bir çevreden yalıtılmasıyla mümkün olan güç ilişkilerinin ölçülüp tartılmasıdır. Strateji, uygun şekilde sınırlandırılabilir bir yeri varsaymakta ve dolayısıyla kendisinden farklı bir dış dünyayla (rakipler, müşteriler, hedefler veya araştırma nesnelere), politik, ekonomik ve bilimsel rasyonellik ile ilişkiler üretmenin temeli olarak hizmet etmektedir. Taktik ise, zayıf olanın kendisine yabancı bir mekânda gündelik hayatın içinde ani, şaşırtıcı ve üst üste hamleler yaparak fırsatları değerlendirmeye çalışmak, yabancı bir gücün kurallarıyla düzenlenmiş ve kendisine dayatılan bir alanda oyun kurmak için gerçekleştirdiği hesaplı eylemleri ifade etmektedir. Bir taktiğin mekânı, ötekinin mekânıdır ki zayıf olan kendisine dayatılan ve yabancı bir gücün kuralları tarafından düzenlenen bir alan üzerinde ve onunla oynamak zorundadır (De Certeau, 2008: 112-114).

Taktiğin kullanılması, strateji alanındaki çatlakları manipüle edebilmekte ve bunları kendi yararına kullanabilmektedir. Kendi uygun yerini veya yerleştirilmiş kurumunu varsayan iktidarın aksine, taktikler amfibi karakterdedir ve kendilerine ait uygun şekilde sınırlandırılmış bir yerin yokluğundan faydalanmaktadır. Başkasına ait olan ve onun tarafından kontrol edilen bir bölgede faaliyet göstermektedirler. Dolayısıyla de Certeau'ya göre taktik, kaçak avcılıktır; avcının kurnazlığıdır ve zayıfların sanatıdır. Zayıf olanın bu tür eylemleri, gündelik hayatın her anında kendisini gösterme potansiyeline sahiptir. Ona göre taktikler, insanın yeni ortamlara zorlanmadan uyum sağlamasını ve her şeyden kolaylıkla sıyrılmasını mümkün hale getiren alışkanlıklar, eylemler ve uygulamalar bütünüdür (Hülür vd., 2021: 102). Türkiye'deki Suriyeli zorunlu göçmenlerin uygun mekânsal veya kurumsallaşmış bir konumu olmadığından sadece egemen grubun stratejilerinin bulunduğu yerde var olmak zorundadır ki onlar bu yüzden kendi stratejilerini kullanmak yerine, yerel halkın stratejileri çerçevesinde farklı taktikler üretmektedir.

4. Araştırmanın Bulguları

4.1. Suriyeli Zorunlu Göçmenler İçin Entegrasyonun Anlamı

Hatay'da yaşayan ve bu çalışmaya katılan Suriyeli zorunlu göçmenler için entegrasyon, farklı anlamlar taşımakta ve onlar tarafından farklı şekilde yorumlanmaktadır. Katılımcılardan bazıları, entegrasyonu anlamsız bularak neredeyse bütünüyle reddetmektedir:

“Bu kelime (entegrasyon), benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Çünkü onlar (Türkler) gibi asla olamam, olmak da istemem ve onlarla bir arada yaşamak istemiyorum.” (K2: Kadın, 35 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcının sözlerinden entegrasyonu, baskın grup gibi olmak yani, ev sahibi toplumun normları, değerleri ve kimliği ile yaşamak şeklinde yorumladığı anlaşılmaktadır.

Başka bir katılımcı, iki toplumun bütünleşmemesini kültürel farklılıklarına bağlamaktadır:

“Bütünleşme, dil, kültür, gelenek ve göreneklerde olur. Aslında biz Müslüman olarak Müslüman bir ülkeye geldik, fakat Türklerin bizim kültür ve adetlerimizden tamamen farklı adetleri var, bizim dini ve ahlaki değerlerimiz burada yok.” (K19: Erkek, 41 yaşında, 7 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcı entegrasyonu, *kültürel uyum* olarak görmektedir ve aynı dine mensup olmakla birlikte, kültürü oluşturan diğer bileşenler açısından iki toplum arasında derin farklılıkların varlığına işaret etmektedir. O, iki kültür birbirine benzemiyorsa; herkesin kendi kültürünü koruması ve ev sahibi topluma karışmamaları gerektiğini düşünmektedir.

Her iki katılımcı da entegrasyonu aslında asimilasyonla yani, baskın grup kültürü içinde erimekle eş tutmaktadır ve bu, bazı Suriyelilerin buna karşı durarak, açıkça Türklerle etkileşimden kaçınarak ayrılma stratejisine eğilimli olduğunu göstermektedir. Daha önce Antakya’da yaptıkları bir araştırmada Cengiz ve Özgür (2021: 357), benzer sonuçlara ulaşmış ve Suriyelilerin farklı gerekçelerle zorunlu olmadıkça yerleşik toplumla etkileşime girmediğine, kendi grup kimliklerini korumaya ve sürdürmeye yönelik ayrılma davranışı sergilediğine işaret etmiştir.

Bununla birlikte diğer bir katılımcının kendilerinin toplum katmanlarında en alta konumlandırıldıklarının altını çizmesi de bu açıdan oldukça dikkat çekicidir:

“Bu topluma hiç uyum sağlayamadım, hatta etkileşim oranım %5'e bile ulaşmadı. Çünkü Türkler biz Suriyelileri toplumun üçüncü, dördüncü hatta beşinci sınıfı olarak görüyorlar. Türk, evine birini almaya ve eğer sizinle ortak bir menfaati yoksa size selam vermeye bile tenezzül etmez. Bunun nedeni, evinden vatanından göç etmiş ve tüm aile bireylerini kaybetmiş olabilecek mülteciye karşı zayıf saygı ve kültür eksikliğidir.” (K20: Erkek, 42 yaşında, 7 yıldır Türkiye’de)

Benzer şekilde entegrasyonun olmadığını belirten iki katılımcı da Türklerin onları kabul etmemesi nedeniyle bunun gerçekleşmediğine işaret etmektedir:

“Entegrasyon toplumla kaynaşmaktır, ancak bu, Suriyeliler ile Türkler arasında olmadı ve hiçbir zaman entegrasyon olmayacak. Biz Suriye halkı olarak dünyadaki herhangi bir insanla bütünleşebiliyoruz, ama sorun diğer tarafta, onlar bizi kabul etmiyor.” (K8: Erkek, 56 yaşında, 9 yıldır Türkiye’de)

“Burada entegrasyon yok... Suriyeliler ve Türkler arasındaki ortak dil Arapça ve akrabalık olmasına rağmen, Türkler bizi istemedikleri için pek çok sıkıntılar yaşıyoruz hala Türkler bizi kendilerine yük olarak görüyor.” (K1: Kadın, 40 yaşında, 5 yıldır Türkiye’de)

Entegrasyon, bir kısım Suriyeli zorunlu göçmen tarafından farklı halklar veya taraflar arasında birlikte yaşamayı destekleyen, onları bir araya getiren ortak noktalar oluşturan ve aralarında sosyal ilişkiler kurmalarına yardımcı olan olumlu bir durum olarak tanımlansa da onlar burada böyle olmadığını, Türklerin onları kabul etmediğini, dışladığını, değersiz hissettirdiğini belirtmektedir. Bilindiği üzere entegrasyonun psikolojik boyutu açısından baskın olmayan grubun ne hissettiği, hangi duygulara sahip olduğu büyük önem arz etmektedir (Vreecer, 2010). Yukarıda paylaşılan tüm Suriyeli katılımcı görüşleri, belirgin bir biçimde *yerel halk-göçmen uyumsuzluğunu* yansıtmaktadır. Katılımcılardan ilki bu kelimeyi anlamsız bulurken bir arada yaşamaya bile tahammülünün olmadığını; ikincisi dinsel açıdan ortaklaşmaya rağmen zorunlu göçmenler ile yerel halk arasındaki kültürel yorum(ya da değer sistemi) farklılıklarının entegrasyonun önündeki en büyük engel olduğuna; üçüncüsü, yerel halk tarafından toplumun en alt tabakasında bir konuma yerleştirilerek dışlandıklarına; son ikisi de karşı tarafın yani ev sahibi toplumun üyelerinin kendilerini yük olarak gördüğüne ve kabul etmediğine işaret etmektedir. Suriyeliler, çoğunlukla belli bir düzeyde entegrasyona istekli olmalarına rağmen yerli halk tarafından istenmedikleri, kabul görmedikleri, dışlandıkları ve değersizleştirildikleri için bunun mümkün olamayacağını dile getirmektedir. Onların ifadelerinden baskın grup tarafından kendilerinin *ayrılmaya* zorlandıkları ve ötekileştirildikleri, dolayısıyla da kültürleşme strateji açısından *ayrışma* ve *dışlanmaya* doğru itildikleri anlaşılmaktadır.

Özgür’ün (2020), Cengiz’in (2020) ve Cengiz ve Özgür’ün (2021) çalışmalarında Türkiye kentlerinde ve Antakya’da çeşitli etmenlerin etkisiyle göçmen/mülteci ikametgâh ayrışmasının izlerine rastlandığına ve Suriyeliler tarafından mülteci anklavları ve mülteci ulusötesi mekânları inşa edildiğine ilişkin kanıtlar sunulmuştur.

Popüler tutum ve politikaların sıklıkla entegrasyonun tek yönlü bir süreç olduğu varsayımına dayandığı bilinmektedir. Bu varsayım göre; göçmenlerin ve mültecilerin karşılıklı herhangi bir uyum olmaksızın mevcut kültüre veya topluma entegre olmaları (aslında o toplum içinde erimeleri) beklenmektedir. Oysa entegrasyon sadece bir grubun çabasıyla gerçekleşebilecek bir süreç değildir. Bir katılımcının dediği gibi:

“Entegrasyon tek taraflı ilerliyor, çünkü biz Suriyeliler olarak Türklerin kültürlerini, geleneklerini anlayarak Türk toplumuna girmeye çalışıyoruz. Türkler ise bizi bu şehrin bir parçası olarak kabul etmek için herhangi bir iyi niyet göstermiyorlar. Misal, sık sık Türklerden Suriyelilere karşı aşağılayıcı sözler duyuyorum ve

sorunlardan kaçınmak için onları duymamış gibi yapıyorum, çünkü başka bir ülkede yaşıyoruz.” (K1: Kadın, 40 yaşında, 5 yıldır Türkiye’de)

Başka katılımcılar da benzer şekilde entegrasyonun tek taraflı olamayacağına, göçmenlerden uyum beklerken ev sahibi toplumun da bunu kolaylaştırıcı bir rol üstlenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Önceki çalışmalarda uzmanların entegrasyonun yeni gelenlerle birlikte ev sahibi toplumun da uyum sağlamasını gerektiren iki yönlü bir süreç olduğuna; başarılı bir entegrasyonun ancak göç alan toplumun iş ve hizmetlere göçmenlerin erişimini sağlaması ve onların sosyal etkileşime dahil etmesi durumunda gerçekleşebileceğinin altının çizilmesi bu bakımdan önemlidir (Castles vd., 2002). Birleşmiş Milletlerin bazı belgelerinde mülteci entegrasyonunun “*onların kendi kültürel kimliklerinden vazgeçmek zorunda kalmadan ev sahibi topluma uyum sağlamaya ve ev sahibi toplulukların ve kamu kurumlarının mültecileri karşılamaya ve farklı bir nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya hazır olmalarını içeren ilgili tüm tarafların çaba göstermesini gerektiren dinamik ve çeşitli boyutları olan iki yönlü bir süreç*” olarak tanımlanması da bu önemin bir ifadesi olarak görülebilir (United Nations, High Commissioner for Refugees -UNHCR, 2014: 2).

Araştırmaya katılan Suriyeli zorunlu göçmenlerden bazıları ise iki toplum arasında bir uyumun olabildiğini belirli ön şartlara bağlamaktadır:

“Ortak yaşam ve ortak kader, bizim için en önemli olan unsurlardır ve Suriyeliler ile Türkler arasında herhangi bir fark olmamalıdır, çünkü hepimiz Allah’ın yaratıklarıyız ve hepimiz Müslüman’ız. Bu yüzden herhangi bir ayrımcılık olmamalıdır ve Türklerin Suriyeliler hakkında konuştuğunu duyduğumda rahatsız oluyorum. Buradaki durum çok farklı, çünkü burada iç huzuru hissetmiyoruz.” (K21: Kadın, 51 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Yerel entegrasyon sürecinin unsurlarından birisi sosyal boyuttur. Bu, mültecilerin, sığındıkları ülkelerin yetkilileri veya insanları tarafından ayrımcılığa, sömürüye veya istismara uğrama korkusu olmadan, ev sahibi toplumla birlikte veya yanında yaşamalarına olanak tanıyan bir boyuttur (Crips, 2023: 12). Oysa Suriyeliler arasında kendilerine ayrımcılık yapıldığına, hatta bunun *ırkçılık* olarak ifade ettikleri *yabancı düşmanlığı* düzeyinde olduğuna dair yaygın bir kanaat gözlenmektedir. Bu durum biraz da “geçici koruma” statüleri, dolayısıyla da vatandaş veya gerçek bir mültecinin haklarına sahip olamama ile ilişkilendirilmektedir:

“Entegrasyon, kimsenin benim haklarıma saldırmaması ve benim onları korkusuzca talep edebilmem demektir. Örneğin ev sahibini veya komşulardan birini kızdırırsam her an evden çıkarılabilir ve hakkımı aradığım her an Suriye’ye gönderilebilirim. Entegrasyon kendini huzur ve güvende hissetmek ve başa geleceklerden korkmamak demek. O nedenle, şimdi benim için entegrasyon diye bir şey yok. Entegrasyon için atılacak ilk adım, daimî ikametgâh veya Türk vatandaşlığı almaktır.” (K4: Erkek, 46 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcının geçici koruma statüsünde olması nedeniyle korktuğu, kendini huzurlu ve güvende hissetmediği çok açıktır. O, bu duyguları tersine çevirmenin yolunu vatandaşlık (dolayısıyla

haklara sahip olma) ve daimi ikamet izni alma olarak göstermektedir. Böyle düşünen Suriyelilerin entegrasyonun ön şartı olarak sağlam yasal statüyü (ve buna dayandırılan kalıcı ikamet iznini ve vatandaşlığı) gördükleri söylenebilir. Nitekim Erdoğan’ın (2022: 269) bir çalışmasında Suriyeli katılımcıların önemli bir bölümünün “Geçici Koruma Statüsüne” yönelik eleştiriler getirdiğine ve bu statünün onların geleceğini belirsizleştirdiğine dair bulgular paylaşılmıştır.

Türk vatandaşlığına geçmiş bir Suriyelinin anlattıkları da bütünleşmiş bir yaşam için yasal statünün önemini gözler önüne sermektedir:

“Şu an Türk vatandaşlığım oldu, vatandaşlığı almadan önce topluma entegrasyon, herhangi bir sorun yaşamamak ve duruma uyum sağlamak çok zordu. Çünkü bizim için entegrasyon bu ülkede hayatta kalmamız için bir yoldur ve vatandaşlığı aldıktan sonra entegrasyon benim için daha da önemli hale geldi. Çünkü bu ülkenin vatandaşı olduktan sonra Türkçe öğrenmek zorundayız” (K10: Erkek, 43 yaşında, 9 yıldır Türkiye’de)

Böylelikle Suriyeli zorunlu göçmenler, yerel entegrasyon için gerekli unsurlardan biri olarak yasal sürece işaret etmektedir. Onlar, Türk Devleti tarafından kendilerine daha geniş bir yelpazede hak ve yetkilerin verilmesini ve sonuçta daimi ikamet ve vatandaşlıktan kaynaklanan hakları kazanmayı arzu etmektedir. Aslında bu yolla onlar, önce güvenli ve geri gönderilme korkusu olmadan bir yaşam kurabileceklerini, sonra da mecburen içine girdikleri topluma uyum sağlayabileceklerini anlatmaktadır. Esser (2001), sosyal entegrasyonun unsurlarından biri olarak konumlanmaya vurgu yapmaktadır. Bu, aslında belirli bir sosyal konumun bir göçmen tarafından işgal edilmesini ve onun topluma “dâhil olma” biçimini ifade etmektedir. Esser(2001: 9), konumlanma yoluyla sosyal entegrasyonun en önemli biçimleri olarak vatandaşlık veya bununla bağlantılı olarak oy kullanma hakkı gibi belirli hakların verilmesini, genellikle belirli bir eğitim kariyerinin tamamlanmasına bağlı olarak mesleki ve diğer pozisyonların üstlenilmesini ve sosyal sistemin diğer üyeleriyle ilişkiler kurmak ve sürdürmek için sosyal fırsatların açılmasını göstermektedir.

Bazı Suriyeli katılımcılar entegrasyonu, iş piyasası ile ilişkilendirerek ekonomik bir perspektiften değerlendirmektedir. Onlar iş piyasasındaki ayrımcılık ve statülerinden kaynaklanan eşitsizlikler ile entegrasyon arasında bir bağ kurmaktadır:

“Entegrasyon (konusunda) benim için öncelik, ırkçılık ve Suriyeliler ile Türkler arasında hiçbir fark olmamasıdır, bir de iş fırsatı ve maaş konusunda benzerlik (eşitlik olması) gerekiyor.” (K14: Erkek, 29 yaşında, 2 yıldır Türkiye’de)

Bu tanımlama, Suriyelilerin daha geniş bir hak ve yetki yelpazesine sahip olmak aynı zamanda kendileri için sürdürülebilir geçim kaynakları oluşturmak, giderek daha fazla özgüven kazanmak ve devlet yardımına veya insani yardıma daha az bağımlı olmak (ya da bağımlı olmamak) potansiyellerini de geliştirmek, özetle ekonomik entegrasyon istemek anlamına gelmektedir. Ancak yine de bazıları için istihdam, gündelik yaşamı sürdürmenin yolu olmaktan başka bir anlam taşımamaktadır:

“Çok az insan ekonomik olarak entegre olabildi. İnsanların çok az bir yüzdesi iyi bir gelir sağlayabiliyor; buradaki insanların çoğu sadece yemek temin etmek için çalışıyor.” (K14: Erkek, 29 yaşında, 2 yıldır Türkiye’de)

“Ekonomik açıdan büyük formatta bir adaptasyon yok, çünkü işim ailemi ve yakınlarımı desteklemek ve ortak çalışmalarla onlara iş imkânları sağlamakla birlikte, günlük yaşamın gereksinimlerini sağlamaktan ibarettir.” (K7: Erkek, 31 yaşında, 5 yıldır Türkiye’de)

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa dayandırılarak 2014 yılında çıkarılan “Geçici Koruma Yönetmeliği”, her ne kadar Suriyelilerin sağlık ve eğitim olanaklarına, sosyal hizmetlere/yardımlara ve iş piyasasına erişimini kolaylaştırırsa da katılımcılardan bazıları iş fırsatlarına erişim konusunda çok fazla zorluk yaşadıklarını anlatmaktadır:

“Ekonomik açıdan uyum, Hatay’da iş piyasası çok zayıf olduğu için %25’i geçemez. Doğrusu Türk iş piyasasına girmek oldukça zor, bu nedenle öğrencilere özel ders vererek Suriyelilerle çalışmaya karar verdim ve Suriye’den Türkiye’ye ve Türkiye’den Suriye’ye ticaret yapmaya başladım... Yaptığım tüm işlerim bazı yakın arkadaşların yardımı ile gerçekleşti.” (K15: Erkek, 25 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

“Bir Türk ile iş piyasasında çeşitli nedenlerle rekabete girmek zordur: Birincisi, hak, hukuk eşitsizliği, ikincisi, ülke kanunları hakkında yeterli bilgiye sahip olmama ve son olarak, Türk’ün çalışma ilkelerine sahip olmamadır... Türkiye içinde hiçbir Suriyeli veya Türk’e araba satamadım, hepsini Suriye’ye ihraç ettim. Sonra, bitki ve kuruyemiş dükkânı açtım... bir yıl sonra sermayenin yarısını kaybettim ve o yüzden dükkânı kapattım.” (K6: Erkek, 47 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Bu iki katılımcı, rekabet edememe, mevzuatı ve işleyişi iyi bilinmeme gibi nedenlerle bir yabancıyı yerel iş piyasasına girmesinin ne kadar güç olduğunu dile getirmektedir. Öte yandan bazı Suriyeliler için istihdama katılım, açıkça çalışma koşulları ve işçi hakları konusunda yaşadıkları olumsuz deneyimleri çağırıştırmaktadır:

“Genel olarak işgücü piyasasına uyum sağlayamadım, çünkü Türkler Suriyeli bir işçiyi işe aldıklarında onu dolandırıp ücretini vermiyorlar. Türkiye’ye geldiğimde bir dönem bir tarımsal atölyede sıradan bir işçi olarak çalışmışım, ücretimi talep ettiğimde adam bir süre sonra veririm dedi, ben parayı istemekte ısrar edince paramı vermeden işten kovdu.” (K18: Erkek, 26 yaşında, 7 yıldır Türkiye’de)

“Buradaki iş piyasası Suriye’ye kıyasla çok kötüdür ve dünyadaki en kötü çalışma koşullarından biri olduğunu düşünüyorum. Suriyeli işçiler için belirli bir çalışma saati yok ve sabit bir ücretleri yok, bir süre sonra Suriyeli işçilere yönelik çok sayıda dolandırıcılık olayı meydana geliyor, onlara ücretlerini vermiyorlar.” (K22: Erkek, 40 yaşında, 7 yıldır Türkiye’de)

Bazı araştırmalarda, çalışma çağındaki Suriyeli erkeklerin genel olarak iş piyasasına ekonomik olarak bütünleştikleri belirtilmektedir (Abbasoğlu-Özgören ve Arslan, 2021: 131). Ancak bu

çalışmada, becerilerine uygun olmayan vasıfsız işlerde, düşük ücretlerle, uzun saatler boyunca ve sömürüye açık biçimde çalıştırılmanın Suriyelilerin sosyal entegrasyonunu olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Hâlbuki istihdamı, zorunlu göçmenlerin topluluk yaşamına katılımı için kilit alanlardan biri olarak görmek gerekmektedir. Zira istihdama katılım, aynı zamanda istikrarlı bir şekilde ekonomik bağımsızlığın teşvik edilmesi, geleceğe yönelik plan yapma, ev sahibi toplumun üyeleriyle tanışma, dil becerilerini geliştirme fırsatı sağlama, öz saygıyı yeniden kazanma ve kendine güvenmeyi teşvik etme gibi entegrasyonla ilgili birçok konuyu olumlu etkilemektedir (Bloch 2007; Tomlinson ve Egan 2002).

Suriyeliler arasında entegrasyonun çocukları için daha önemli olduğuna vurgu yapanlar da bulunmaktadır:

“Entegrasyon, yeni toplumla bir arada yaşamak ve bu toplumun bir parçası olmak için onunla bütünleşmektir. Aslında entegrasyon bizim için değil, çocuklarımız için önemli. Bir arada yaşamış Türk ve Suriye toplumundan tek kültür, ortak gelenek ve göreneklere sahip olan yeni nesiller ortaya çıkacak. Şu an çocuklarımız Türk okullarına gidip çok iyi Türkçe konuşmaktadırlar.” (K17: Erkek, 38 yaşında, 2 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcı entegrasyonun zaman alacağını bildiği için sonraki nesillerin eğitim yoluyla bunu başaracaklarını düşünmektedir. O, çocukların iki kültürü harmanlayacağına ve ortak bir Türk-Suriyeli kültürü yaratacağına, bunun da iletişim ve eğitim yoluyla gerçekleşeceğine inanmaktadır. Zaten araştırmacılar eğitimi, göçmenlerin/mültecilerin sosyal entegrasyonunu sağlamada en önemli araçlardan biri olarak görmektedir (De Paola ve Brunello, 2016; UNESCO, 2019). Eğitim sistemine erişim ve bu sistemde ilerleme, entegrasyonun önemli bir göstergesi ve aynı zamanda bu hedefe yönelik bir araç olarak hizmet etmektedir. Ayrıca eğitim sayesinde, istihdam, daha geniş sosyal bağlantı ve dil öğrenimi için önemli fırsatlar da yaratılmaktadır (Ager ve Strang, 2004).

Suriyelilerden bazıları entegrasyonu, kendi kimliklerini koruyarak Türk toplumuyla bir arada yaşama isteği olarak yorumlamaktadır:

“Benim için entegrasyonun olumlu ve olumsuz yönleri vardır, burada bazı insanlar var ki onlarla bütünleşmek istemiyorum, aynı zamanda bazı insanlar var ki onlardan ayrılmak istemiyorum, hep onlarla çalışmak ve ilişkilerimi geliştirmek istiyorum. Ancak ne olursa olsun ben Suriyeliyim ve hep Suriyeli olarak kalacağım.” (K9: Erkek, 27 yaşında, 5 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcı “Suriyeliyim ve öyle kalacağım” derken etnik ya da ulusal kimliğe değil, sosyo-mekânsal bağlamda bir yer kimliğine gönderme yapmaktadır. Daha önce yaşadığı yerin kültürünü korumak, yaşam tarzını, ilişkilerini ve değerlerini burada da sürdürmek, fakat aynı zamanda kendisini olduğu gibi kabul edecek yerel halkla da iş yapmak ve ilişki içinde olmak istediğini ifade etmektedir. Zorunlu göçmen, hem orijinal kültürünü sürdürmeyi hem de ev sahibi toplum üyeleriyle etkileşimlerde bulunarak daha büyük bir toplumsal ağa dâhil olmayı istemektedir. Bu, *çok kültürlülük* bağlamında bir entegrasyon ya da Esser’in deyişiyle *çoklu içirme* arzusunun dışı vurumu olarak değerlendirilebilir.

Nihayet bazı katılımcılara göre entegrasyon, bir mecburiyet olarak görülmektedir:

“Benim için entegrasyon, topluma entegrasyon, kendimi bu toplumdaki bir birey olarak görmem ve Suriye’ye geri dönme konusunu unutmam demektir. Bu nedenle, ben şimdi Suriye’deki evler, araziler ve gayrimenkuller dâhil olmak üzere tüm mal varlıklarımı satmaya çalışıyorum... Çünkü Suriye’ye dönüş konusunda umudumuzu kestik ve buradaki (Türkiye) yaşama uyum sağladık.” (K3: Kadın, 55 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Ülkesinden umudunu kestiği için geri dönmeyi düşünmeyen bu Suriyeli katılımcı, ev sahibi toplum ve onun kültürü ile günlük etkileşim arayışı içindedir ki bu, bir biçimde onun ve ailesinin asimilasyon stratejisi benimsediği anlamına gelebilir. Zira bu katılımcının torunları için söyledikleri bunu teyit eder mahiyettedir:

“Şu an Türk toplumuna daha fazla entegre olmaya çalışıyoruz, hatta kızımın çocuklarını Türklerle bir arada olmaları ve küçük yaşta Türkçe öğrenmeleri için ev yakınında bir Suriyeli anaokulunun varlığına rağmen Türk anaokullarına kaydettirdim. Böylece, çocuklar artık kendi aralarında Türkçe konuşuyorlar.” (K3: Kadın, 55 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Bir diğer Suriyeli zorunlu göçmen, Türkiye’de kalış süresinin uzamasını ve ülkesine geri dönüşün imkânsızlığını vurgulamakta; çocuklarının bir biçimde şimdi yaşadıkları yerde sosyal hayatın içine karıştığını ve uyum sağlamaya başladığını, bunun da bir sonraki nesil üzerinden entegrasyonu mecburi ve mümkün hale getirdiğini ifade etmektedir:

“...İlk geldiğimizde Türkiye’de bir veya iki ayı aşmayacak şekilde kısa bir süre kalacağımızı düşünüyordum, ama kalış süresinin uzaması ile birlikte artık Suriye’ye geri dönmeyeceğimiz kanaatine vardık. Çünkü çocuklarımız, bu topluma uyum sağlamaya başladılar öyle ki, kendileri ile Türkler arasında eşit hakları hissetmeler de Türkçe konuşmaya başladılar ve Türk okullarına girdiler.” (K6: Erkek, 47 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

İdeal olarak mülteci olma durumu, kalıcı değildir. Ancak pratikte mülteci, kendisini sürgüne zorlayan koşullar tersine döndüğünde ya gönüllü olarak kendi ülkesine dönecek veyahut da ya ilk sığınılan ülkede ya da üçüncü bir ülkede yeni bir topluluk içinde kalıcı bir çözüm bulmak zorunda kalacaktır. Yukarıdaki örneklerin bize gösterdiği üzere Suriyelilerin anavatanına geri dönüş veya başka bir ülkeye göç ihtimali zayıfladıkça, onlardan bazılarında sığınılan ülkeye ve topluma uyum sağlamaktan, hatta yeni yerlerinde toplum içinde erimekten başka çıkar bir yol kalmadığı duygusu gelişebilmektedir.

Genel olarak bakıldığında araştırmamıza katılan Suriyelilerin entegrasyona yükledikleri anlamlar ile Erdoğan’ın (2022) araştırmasının katılımcılarının “uyum” kavramından anladıkları (toplumun gelenek ve göreneklerine uyum sağlama; bir arada yaşayabilme ve herkesin birbirine saygı göstermesi ve her iki tarafın da bu süreci birlikte ve işbirliği içinde yürütmesi gerektiği) arasında benzerlikler saptanmaktadır.

4.2. Suriyelilerin Yerel Entegrasyonunda Etkili Olan Etmenler

Ager ve Strang’ın (2004) kavramsal çerçevesinden yararlanılarak yapılan katılımcı görüşmelerinin içerik analizi ile Hatay ilinde yaşayan Suriyelilerin entegrasyonunu artıran ve azaltan etmenler belirlenmiştir (Şekil 3). Buna göre; entegrasyonun kolaylaştırıcıları kadar zorlaştırıcılarının da olduğu saptanmıştır. **Kolaylaştırıcılar**, insanların topluluk içinde aktif, katılımcı ve güvende olmalarına yardımcı olarak entegrasyon düzeylerini artırırken **zorlaştırıcılar** tersine bu insanların pasifleşmesine, içe kapanmasına ve kendini güvensiz bir ortamda hissetmesine neden olmaktadır. Bu noktada *dil ve kültürel bilgi* önemli temalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Türkçe öğrenme ya da öğrenmeme, entegrasyon üzerinde iki yönlü etkide bulunmaktadır; birincisi entegrasyonu artırırken ikincisi azaltmaktadır. Ancak dil konusunda asıl ilginç bulgu, Suriyelilerin ana dili ile ilgilidir. Hatay’da yerel halkın önemli bir kısmı, etnik kökeni nedeniyle Arapça bilmektedir. Suriyelilerin buradaki halkla Arapça konuşması, bir yandan yerel düzeyde onların entegrasyonuna katkı sağlarken Türkçe öğrenme ihtiyacını ortadan kaldırdığı için genel olarak ulusal düzeyde Türk toplumuna entegrasyonu azaltıcı etki yapmaktadır. Bu yüzden Suriyeli zorunlu göçmenler çoğunlukla onlara *ücretsiz-mecburi Türkçe öğretiminin verilmesinin* entegrasyonu kolaylaştıracağını düşünmektedir:

“İlk olarak Türkçe ücretsiz öğretilmeli çünkü bu Türk toplumuna ve işgücü piyasasına girmenin ve herkesle iyi bir şekilde anlaşmasının anahtarıdır. Yaşadığı ülkenin dilini öğrenen herkes topluma büyük ölçüde uyum sağlayabilir. Yaşadığımız bu zor dönemde aileye yetecek maaşla ücretsiz Türkçe eğitim merkezleri olsaydı herkes rahat rahat dil öğrenebilirdi ve durum çok daha iyi olacaktı. Böylece herkes dil öğrenerek işini yapardı.” (K15: Erkek, 25 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

Başka bir katılımcı ise Hatay’ın bazı kesimlerinde yerel olarak genellikle Arapça konuşulmasının onların Türkçe öğrenmesini zorlaştırdığını dolayısıyla buradaki halkla sosyal mesafenin açıldığını vurgulamaktadır:

“Dil bilmediğim için onlara direkt adapte olamadım. Onlarla Türkçe konuşmaya çalıştığımızda bize Arapça cevap veriyorlar ve Arapça konuştuğumuzda Türkçe cevap veriyorlar, özellikle devlet dairelerinde. Bu durum bizi onlarla birbirimizden uzaklaştırdı.” (K12: Erkek, 44 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Koser-Akcapar ve Simsek (2018), Suriyelilerin dil yeterliliğindeki eksikliğin, Türk toplumunun üyeleriyle iyi ilişkiler kurmaya engel oluşturduğunu ve onların dışlanmışlık duygusu yaşamasına neden olduğunu belirtmektedir. Rottmann (2020) ise, Türkçe öğrenmenin Suriyeliler için mevcut seçenekleri artırdığına, ev sahibi toplumla entegrasyonu mümkün kıldığına ve hizmetlere (eğitim, sağlık, ulaşım, ticaret vb.) erişim kapasitesi sağladığına işaret etmektedir. Suriyeliler Barometresi isimli araştırmasında Erdoğan (2022), katılımcıların büyük bölümünün uyum için dil bilmenin önemli olduğu vurgusu yaptığına dikkat çekmektedir.

Aynı şekilde eğitimin de iki yönlü etkisi gözlenmektedir ki yüksek eğitim düzeyi, entegrasyonu artırırken eğitim düzeyinin düşmesi, onu zorlaştırmaktadır. Bazı çalışmalarda Suriyeli zorunlu göçmenlerin eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak Türk vatandaşlarıyla iletişiminin

arttığına ve entegrasyona olumlu katkı sağladığına dair kanıtlar sunulmuştur (Şahin ve Sönmez, 2022). Bu doğrultuda dil gibi eğitim düzeyi de entegrasyon açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Suriyeliler tarafından sıklıkla vurgulanan iki toplum arasındaki sosyo-kültürel norm/değer farklılıkları da entegrasyonu zorlaştırıcı bir rol oynamaktadır.

Güvenlik ve istikrar teması, yine iki yönlü işlemektedir. Suriyelilerin bakış açısından Türkiye’de siyasi istikrar olması, hükümetin onlara olumlu bakışı ve ülkelerindeki savaş ortamına göre kendilerini güvende hissetmeleri, entegrasyonu kolaylaştırırken, yerel halkla önceki olumsuz ilişkisel deneyimler, entegrasyon üzerinde zorlaştırıcı rol oynamaktadır. Yerel halk tarafından tüm Suriyelilerin kötü anlamda bilişsel olarak kümelenmesi (stereotipleştirilmesi), dışlanması, ötekileştirilmesi, aşağılanması ve onlara karşı sergilenen yabancı düşmanlığı (kendilerinin ifadesiyle ırkçılık), ev sahibi toplumun üyelerine güven kaybına ve yeni yaşam alanlarına sosyo-mekânsal bir aidiyet duyamamalarına yol açmaktadır. Oysa bir sosyal grupla özdeşleşmeyi ve ona bağlılık hissetmeyi tanımlayan aidiyet (Simonsen, 2018: 120), daha büyük bir topluluğun parçası olma deneyimiyle ilgili mensubiyeti ve gömülülüğü içermektedir (Skey, 2013). Bu duyguların neyle ilgili olduğuna dair en yaygın kullanılan mecazlardan biri *evde olma* kavramıdır. Ev burada fiziksel bir yer olarak değil, “*tanıdıklığın, rahatlığın, güvenliğin ve duygusal bağlılığın sembolik mekânı*” olarak anlaşılmaktadır (Antonsich, 2010: 646). Bu noktada geçen zamanla birlikte Türk toplumunda Suriyelilere bakışın olumsuz yönde değişmesinin, nefret söyleminin yükselmesinin aidiyet duygusunu azalttığını not etmek gerekmektedir.

Temel yasal haklar, entegrasyon süreci için beklenti ve yükümlülüklerin oluşturulduğu temel temsil etmektedir. *Vatandaşlık ve haklar*, bu kategori altındaki temalardır. Kabul eden bir toplumun parçası olmanın hukuki ve politik boyutları, mülteciler için güvenli ikamet statüsü ve vatandaşlık haklarını içermektedir (Şimşek, 2020). Bazı araştırmalar, eğitim ve sağlık hizmetlerine, iş piyasasına ve barınma olanaklarına erişimi kolaylaştırdığı için entegrasyon süreçlerinin başlamasında yasal statünün, güvenlik ve istikrarın önemini vurgulamaktadır (Vah ve Luksic-Hacin, 2008; Valenta ve Bunar, 2010; Vreecer, 2010). Literatürde güvenli bir yasal statüye, haklara ve yerleşik sosyal bağlantılara sahip olan ve yeni bir ülkede kalmaya istekli mültecilerin, kendilerini kabul eden topluma ait hissettiklerini gösteren araştırmalara da rastlanmaktadır (Korac, 2003; Da Lomba, 2010; Lewis, 2010).

Suriyeliler, genellikle geçici koruma statüsü sebebiyle Türkiye’deki yasaların kendilerine eşit şekilde uygulanmadığını ve her konuda ev sahibi toplumun üyelerine iltimas edildiğini düşünmekte ve her an ülkelerine geri gönderilme korkusu yaşamak suretiyle güvensizlik hissetmektedir ki bu da onların uyum süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Bu doğrultuda Suriyeliler, Türkiye’deki *yasal statülerinin geçiciliğinden kurtulmak istemektedir* ki, uyum sağlamaları için geçici koruma yerine Türk vatandaşlığı ya da daimi ikametgâh izni gibi kalıcı pozisyonların kendilerine verilmesini beklemektedir. Bu beklentiye bir katılımcı şu şekilde ifade etmektedir:

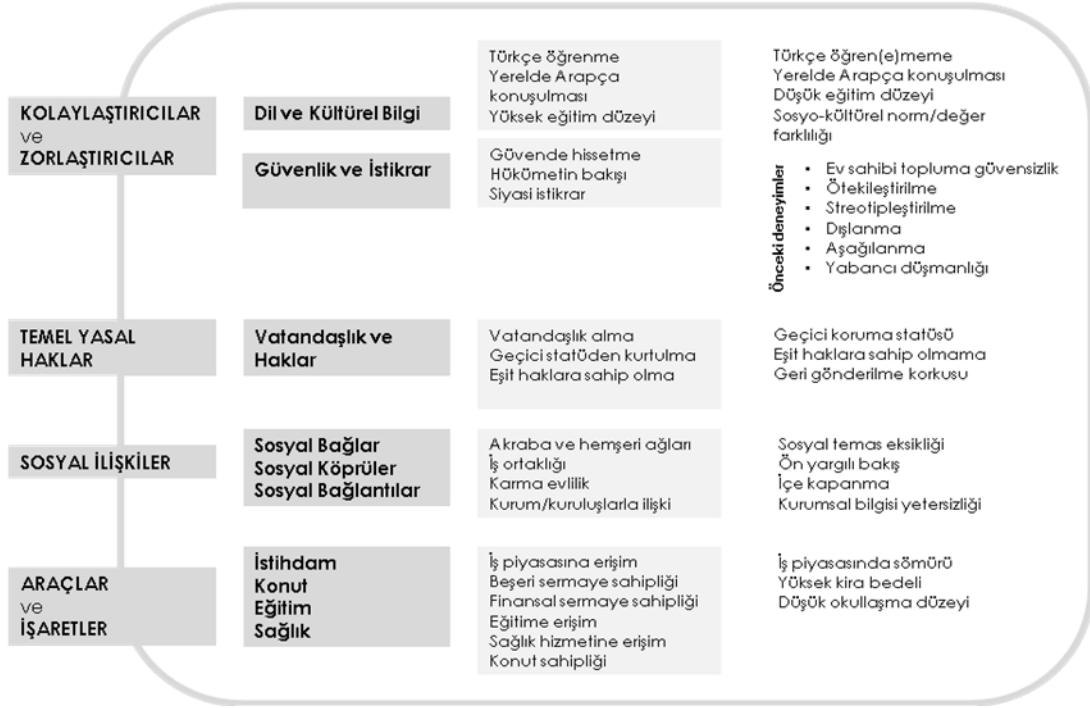
“*Suriyelilerin topluma adapte olabilmeleri için bu ülkedeki hukuki statüleri değiştirilip geçici koruma altından daimî ikametgâha geçilmeli veya onlara Türk vatandaşlığı verilmeli. Bu durum entegrasyon sorunlarının %90’ı çözümüne yol açar*”

çünkü bu durumda biz Türk vatandaşları gibi aynı haklara ve görevlere sahip oluruz.”

(K4: Erkek, 46 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Suriyeliler statü değişikliğini, eşit hakların güvencesi ve entegrasyonun zemini olarak görmektedir. Ayrıca vatandaşlık alan Suriyelilerin entegrasyona ilişkin düşünceleri de olumlu yönde değişmektedir. Suriyelilere odaklanan başka araştırmalarda da vatandaşlık, göçmenler tarafından Türkiye’de her türlü anlamlı ekonomik ve sosyal katılım için temel bir ön şart (Karcı-Korfalı ve Şenol-Sert, 2019), saygınlık kazanmanın teminatı (Öztaş ve Işık, 2022) olarak görülmüştür. Tümtaş’ın (2018) çalışmasında farklı etno-kültürel kimliğe sahip oldukları için Suriyeli mültecilerin ayrımcılığa uğradığını düşündüğü ve vatandaşlık yoluyla bundan kurtulmayı umdukları belirtilmiştir. Koser-Akçapar ve Simsek’in (2018) çalışmasında ise Türkiye’deki Suriyelilerin her iki ülkedeki haklara erişim, ev sahibi toplumda sosyal kabul, güvenlik duygusu, artan hareketlilik, emeklilik seçenekleri ve iş fırsatları nedeniyle çifte vatandaşlıktan yana olduğu gösterilmiştir. Koyuncu (2018) da çalışmasında benzer bulgulara ulaşarak Suriyelilerin mevcut şartları dikkate alındığında çifte vatandaşlığın onlar için daha uygun bir seçenek olduğunu ileri sürmüştür. Rottmann (2020), çoğu Suriyeli mültecinin hukuki ve sosyal statülerinin istikrarsız olmasına rağmen Türkiye’de kendilerini nispeten güvende hissettiğine; ancak vatandaşlığın, onlar için süresiz olarak kalabilmek anlamına geldiği için ilave bir güvenlik hissi sağladığına vurgu yapmaktadır.

Sosyal ilişkiler, bir başka kategoridir. Bu kategori, entegrasyona yardımcı olan çeşitli sosyal temasları ve ağları içermektedir. Bunlar, belirli bir etnik, dini veya coğrafi toplulukla özdeşleşme duygusuna sahip ve köken ülkeye ilişkin deneyimleri ve değerleri paylaşan insanların oluşturduğu topluluk içi sosyal bağlarla, başka toplulukların üyeleriyle kurulan sosyal köprülerle ve yerel ya da merkezi yönetim hizmetlerini de kapsayacak biçimde kurumlarla geliştirilen sosyal bağlantılarla ilgili olabilir. Bunların hepsi bir bireyi ya da grubu daha geniş bir topluluğa bağlamaya ve onunla kaynaştırmaya hizmet etmektedir. Entegrasyonla ilgili literatürdeki bazı çalışmalar bu konuya atıfta bulunarak mültecilerin ev sahibi toplumun bireyleri ile olan ilişkilerinin önemini vurgulamakta ve kaynaklara erişime yardım eden sosyal ağların ve sosyal sermayenin entegrasyonda yaşamsal rol oynadığını ileri sürmektedir (Bloch ve McKay, 2015; Cheung ve Phillimore, 2014; Danzer ve Ulku, 2011; Williams, 2006). Örneğin Şimşek (2018), Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin ayrımcılık deneyimlerinin uzun süreli yerleşim planlarını ve entegrasyon süreçlerini olumsuz yönde etkilediğini, İngiltere’de yapılan bir çalışmada da Phillimore ve Goodson (2005) sosyal izolasyon yaşayan mültecilerin entegrasyon sürecinin başarısız olduğunu belirtmektedir.

Şekil 3. Hatay'daki Suriyeli Zorunlu Göçmenlerin Yerel Entegrasyonunda Etkili Olan Etmenler
Figure 3. Factors Effective in the Local Integration of Syrian Forced Migrants in Hatay Province

Hatay'daki Suriyelilerin kendi aralarında, anavatanında kalanlar ya da yerli halkla kurduğu (veya kuramadığı) sosyal köprüler, bağ ve bağlantılar, entegrasyonu olumlu ya da olumsuz biçimde etkilemektedir. Onların kendi aralarında ve köken bölgeyle kurdukları ağlar, sahip oldukları hemşeri ağları, gündelik yaşamı kolaylaştırıp intibaka yardımcı olsa da yerli halkla sosyal temas eksikliği ve sosyal kabulün olmayışı, yaşanan olumsuz olaylardan sonra kendi grubuna yönelme ve özellikle Suriyelilerin önyargılı şekilde yerli halka bakışı (ne yapsak boş; hepsi aynı), entegrasyonu geciktirmekte ya da ondan tamamen uzaklaşılmasına yol açmaktadır. Önceki çalışmalarda da genel olarak sosyal kabul eksikliğinin entegrasyonu zorlaştırıcı etkisine dair bulgular mevcuttur (Kaya, 2006).

Bir sosyal entegrasyon mekanizması olarak etkileşim, göçmenler ile ev sahibi toplumun üyelerinin bilgi ve semboller aracılığıyla karşılıklı olarak birbirleriyle ilişki kurdukları özel bir sosyal eylem durumudur. Belirli yerleşim alanlarında güçlü etnik ayrımcılık söz konusu olduğunda; gruplar arası etkileşimlerin gelişme şansı azalırken, aktörlerin iyi komşuluk, arkadaşlık, evlilik gibi etkileşimlerinin ortaya çıkması, sosyal olarak bütünleştirici sonuçlar doğurmaktadır (Esser, 2001: 10-11). Türk toplumuyla kurulan iş ortaklıkları ve çıkar ilişkileri, karma evlilikler, Suriyelilerin sosyal köprüler tesis etmesini sağlarken onların sosyo-ekonomik entegrasyonuna da katkı sağlamaktadır. Ne var ki Türk toplumunun üyeleri (özellikle, ev sahipleri, komşular, işverenler ve bazı kamu görevlileri) ile yaşanan sorunlar, iki toplum arasında köprülerin oluşmamasına ya da onların yıkılmasına yol açarak entegrasyonu engelleyici etkide de bulunabilmektedir. Suriyeliler, ev sahibi toplumda ana akım medya ve sosyal medyada yükselen yabancı düşmanlığından (ırkçılık) ve damgalanmaktan çok rahatsız olmaktadır. Bu nedenle onlar, ev sahibi toplumla sosyal bağ ve bağlantılar kurabilmenin ön şartları olarak kendileri hakkında yürütülen dezenformasyonun önlenmesi, Suriyelilerin her türlü

medyada gerçekçi ve objektif şekilde tanıtılması, ortak sosyal faaliyetler ve kutlamalar yardımıyla iki toplum arasındaki etkileşimin ve duygudaşlığın artırılması gerektiğini dillendirmektedir:

“Devlet, Suriyelileri Türklerle birleştirmek için hiçbir şey yapmadı. Ne festivaller ne kültürel seminerler düzenledi ne de Suriyelileri Türklerle birleştirme merkezleri kurdu. Böyle bir şey yok. Birbirlerinin kültürünü, gelenek ve göreneklerini öğrenmeleri için kendilerini birbirine yaklaştıracak ortak pazarlar, çarşılar ve düğünler yok.” (K14: Erkek, 29 yaşında, 2 yıldır Türkiye’de)

Öte yandan çeşitli kurum ve kuruluş (İl Göç İdaresi, emniyet birimleri, sivil toplum kuruluşları-STK’lar, eğitim kurumları gibi) çalışanları ile geliştirilen iyi sosyal ilişkiler, sorun çözme ve uyum konusunda Suriyelilere yardımcı olmaktadır. Ancak kurumsal yapının işleyişinin bilinmemesi (bu yapıya ilişkin bilgisizlik veya yetersiz bilgi sahibi olma) sosyal bağlantıyı zayıflatan bir etmene dönüşmektedir (Şekil 3).

Araçlar ve işaretler, göçmenlerin/mültecilerin topluluk yaşamına katılımı için kilit alanlardır. Bunlar topluluk içinde iş, eğitim, barınma, sağlık gibi değer verilen şeylere ulaşmanın kanıtlarını ortaya koydukları ölçüde entegrasyonun belirteçleri olarak hizmet etmektedir. Aynı zamanda da amaçlara yönelik bir araç olarak da işlev görerek çoğu kere entegrasyonla ilgili diğer şeylerin başarılmasına yardımcı olmaktadır (Ager ve Strang, 2004). Yetişkin Suriyelilerin entegrasyonu açısından *iş piyasasına erişimin* en önemli araç olduğunu burada belirtmek gerekmektedir. Beşeri ve finansal sermaye sahipliği, iş piyasasına girişi kolaylaştırmaktadır. Nitekim Hatay’da yaşayan bazı Suriyeliler ekonomik açıdan bazı girişimlerin onların entegrasyonunu artırabileceğini, Türklerle ortak işyeri açmanın yakınlaşmaya yardımcı olabileceğini düşünmektedir:

“Ekonomik açıdan, biz Suriyeliler proje (işyeri) açıp Türkleri istihdam edersek; bu durum Türkler için kabul edilemez, dolayısıyla Suriyeliler ve Türkler arasında ortak proje yapmak en iyisidir. Böylece, işçiler iki taraftan eşit olur, çünkü bu durum iki tarafın birbirine yaklaşmasına yol açabilir.” (K2: Kadın, 35 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

Kendi mesleğini yapmak, işini kurmak ya da emeğini piyasaya sunmak, Suriyeliler için gündelik yaşamı sürdürmenin ötesinde anlamlar ifade etmektedir. Bu yolla zorunlu bir sosyal temas ortaya çıkmakta, Türkçe öğrenme ihtiyacı belirlemekte, sosyal köprüler ve bağlantılar kurulması mümkün olmaktadır. *Eğitim* ise okul aracılığıyla Suriyeli çocuklar ve kurslar yardımıyla yetişkinler için entegrasyona giden süreçte önemli araçlar durumundadır. *Barınma (konut)* özellikle ev sahipliği, entegrasyonu olumlu yönde etkilerken, kiracılık, enflasyonist ortamda sürekli artan kiralar ve ev sahiplerinin baskılarıyla mücadele etmeyi gerektirdiğinden olumsuz bir etkiye sahiptir.

4.3. Suriyeli Zorunlu Göçmenler Tarafından Geliştirilen Uyumsal Taktikler

Yeni gelenlerin bir topluma entegrasyonu, o toplumun her düzeyinde ve her sektöründe gerçekleşmektedir. Sistemsel ve sosyal entegrasyon süreci, kamu görevlileri, siyasi karar vericiler, işverenler, sendika yetkilileri, iş arkadaşları, hizmet sağlayıcılar, komşular vb. çok çeşitli sosyal aktörleri içermektedir. Ancak göçmenlerin ve mültecilerin kendileri de entegrasyon sürecinde çok önemli roller üstlenmektedir. Yeni bir çevrede etkili bir biçimde işlev görmek için gereken insani

faaliyetlerin geliştirilmesi, yeni gelenlerin bireysel ve kolektif inisiyatifini gerektirmektedir (Castles vd., 2002). Bu yüzden gönüllü ya da zorunlu tüm göçmen gruplarından da entegrasyonları konusunda bir şeyler yapmaları beklenmektedir.

De Certeau'nun (2008) taktik kavramı ile yaklaşıldığında; ev sahibi durumundaki Türk toplumu içinde zayıf olan konumundaki Suriyeli zorunlu göçmenlerin entegrasyon konusunda taktikler geliştirmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Ancak Unutulmaz'ın (2017) belirttiği gibi, Türkiye'de resmi söylemde Suriyeliler için Türk toplumunun kalıcı bir parçasına dönüşme anlamına gelebilecek entegrasyon kavramı yerine, geçici şekilde bir arada yaşama sürecini sorun ve çatışmaların olmayacağı uyumlu bir şekilde geçirmeyi anlatan uyum kavramı tercih edilmiştir. Açıkçası entegrasyon kavramı kalıcılığı ima ederken uyum, ona göre daha yüzeysel bir süreci ifade etmektedir. Nitekim görüşmelerden elde edilen verilerin analizi, Hatay'da yaşayan Suriyeli zorunlu göçmenlerin çoğunlukla buldukları mekâna ve topluma doğrudan entegre olmaya çalışmaktan ziyade, yabancıları oldukları ülke/toplum içinde kendilerini koruyacak ve kabul görmelerini sağlayacak dolaylı uyumsal taktikler geliştirdiklerini ortaya koymaktadır. Ancak bu taktiklerden bazıları (örneğin Türkçe öğrenme), bir biçimde onların sosyal entegrasyonuna da katkıda bulunmaktadır. Suriyeliler tarafından geliştirilen uyumsal taktikler, üç ana başlık altında toplanabilir: Ev sahibi toplumla ilişkilerde *sorun yaratmama*, çevrelerinde *iyi insan imajı oluşturma* ve *yerel halkla etkileşime girme* (Şekil 4).

4.3.1. Yüzeysel Bir İlişkiyle Uyum Arayışı

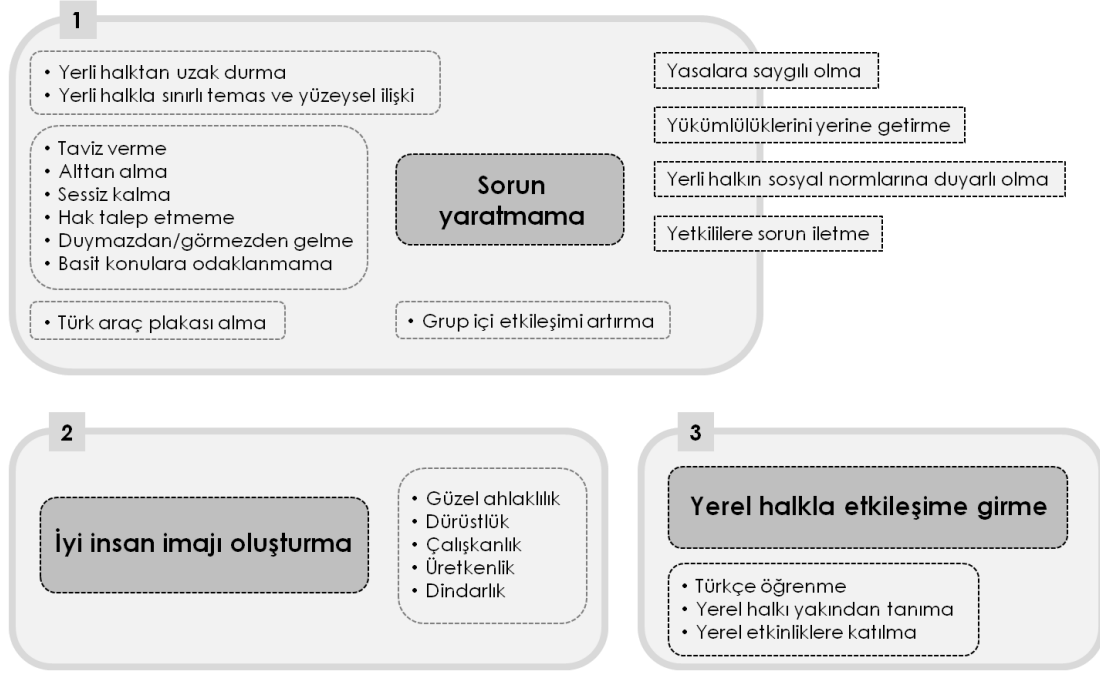
Suriyeli zorunlu göçmenlerin Türk toplumuna uyum sağlama konusunda geliştirdikleri ilk ve en önemli taktik, ev sahibi toplum ve onun kurumları ile ilişkilerde *sorun yaratmama* üzerine temellenmektedir. Bir katılımcının özetlediği gibi;

“Sorun yaşamamak için genel olarak toplumdaki ilişkilerden uzak dururum. Onlarla ilişkim işle ilgili ve yüzeyseldir... Genel olarak benim Türklerle ilişkilerim yok sayılır bir insanım, ... entegrasyon düzeyim, bu toplumla herhangi bir sorun yaşamadan bir arada yaşayıp uyum sağlayabileceğimi hissettiğim noktaya ulaştı.” (K18: Erkek, 26 yaşında, 7 yıldır Türkiye'de)

Bu katılımcı, ev sahibi toplumla sorun yaşamadan bir arada yaşayabileceği durumu kendi bireysel entegrasyon düzeyi olarak tanımlamaktadır ki bunu *yüzeysel ilişkiyle uyum arayışı* şeklinde isimlendirmek mümkündür. Bu noktada zorunlu göçmenlerin yerel halkla sosyal temaslarından edindikleri tecrübelerin önemli olduğu belirlenmektedir:

“Elbette edindiğimiz tecrübeler nedeniyle durum değişti. Zamanla, onların zihniyetlerini, nasıl düşündüklerini ve başa çıkma şekillerini anlamaya başladık. O yüzden onlarla kaynaşmaya veya sosyal ilişkiler kurmaya değil, mevcut duruma uyum sağlamaya ve onları rahatsız edecek veya onlarla sorun yaratacak davranışlardan kaçınmaya çalışıyoruz.” (K12: Erkek, 44 yaşında, 8 yıldır Türkiye'de)

Şekil 4. Suriyeli Zorunlu Göçmenler tarafından Geliştirilen Uyumsal Taktikler
Figure 4. Adaptive Tactics Developed by Syrian Forced Migrants

Suriyelilerin çoğunun geçici koruma statüsü ile Türkiye’de bulunmaları, buna bağlı olarak ev sahibi toplumla ya da devletin kurumlarıyla bir ihtilafa düşmeleri durumunda ülkelerine geri gönderilme kaygısı taşımaları; mecburen göç ettikleri ülkede ilişkilerini sınırlamak ve yüzeysel tutmak, hatta her iki katılımcının da işaret ettiği gibi, olabildiğince ev sahibi toplumdan uzak durmak suretiyle muhtemel sorunlardan sakınmak şeklinde bir dizi taktik geliştirmelerine yol açmıştır. Bu tür taktikleri uygulayanların genellikle Türk halkıyla temasını sınırlandırarak ekonomik ve sosyal ilişkilerini kendi grup üyeleriyle yürüttükleri gözlenmektedir:

“Türkiye’ye geldiğimde yaşayıp şu ana kadar unutmadığım iki olaydan dolayı kendimi onlardan uzak tutuyorum. Çok iyi Türklerle karşılaştığım halde, yaşadığım bu iki olay, beni bütün Türklerden uzaklaştırdı... Türklerle sadece gerektiğinde iletişim kuruyorum. Ev kiralayacak olsam bile sadece Suriyeli komşumun emlakçısı aracılığıyla kiralyorum.” (K2: Kadın, 35 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

Eşi Suriye iç savaşında ölmüş ve çocuklarıyla Türkiye’ye sığınmış bu genç kadın, ilk olayda geçici koruma kimlik kartı almak için gittiği Göç İdaresi Başkanlığına bağlı bir kurumda görevlinin yabancı düşmanlığına, hakaretine maruz kalmış, ikinci olayda ise hatalı olduğu sonradan anlaşılan ödenmemiş bir elektrik faturası yüzünden ev sahibinden kötü muamele görmüş ve suçlu damgası yemiştir. Onun yaşadığı bu menfi tecrübeler, yerel halkla arasına mesafe koymasına ve diğer Suriyelilere yakınlaşmasına sebep olmuştur. Bu tür olaylarla Suriyelilerin bu tür kendini izole ederek içe kapanma dinamiği, onların entegrasyon ihtimalini bir hayli aşağı çekmekte ve entegrasyon seviyesini ev sahibi toplum içinde sessizce yaşama noktasına indirgemektedir. Başka bir katılımcı bunu bir adım öteye taşıyarak ev sahibi toplum ile zorunlu göçmen topluluğu arasındaki güç ilişkisi bağlamında değerlendirmektedir:

“Bu topluma uyum sağlamak ve onunla yaşamak için hakkınızdan birçok taviz vermelisiniz, bu da hakkınızı talep etmemenize neden olur. Çünkü önünüzdekiler sizden daha güçlüdür ve mahkemeye başvurmanız bile her durumda kaybeden ve haksız olan siz olursunuz.” (K10: Erkek, 43 yaşında, 9 yıldır Türkiye’de)

Zorunlu göçmenlerin yararlandığı sorun yaratmama taktikleri, iki grubun üyelerinin ilişkilerinde ihtilaf olması halinde; geçici koruma altındakilerin haklı olsalar bile genellikle ses çıkarmama, alttan alma, onlara yönelik sergilenen olumsuz tutum ve davranışları duymazdan ve görmezden gelme; her konuda taviz verme, hak aramama, olayları geçiştirerek bir biçimde yabancıyı oldukları toplum içinde dikkat çekmeme, kimliği belli olmasın diye araçlarında Suriyelilere değil, Türklere verilen plakaları kullanma, kendilerini ev sahibi toplumdaki gibi çekme; içe kapanma ve grup içi etkileşimi artırma gibi zayıf olanın güçlü olana karşı geliştirdiği gündelik hayata dair eylemleri içermektedir. Bu en sade haliyle, Suriyeli bir katılımcı tarafından şu şekilde formüle edilmektedir:

“Bu toplumda yaşayabilmek, Türk halkı ile anlaşmak, anlamak, öfkesini emebilmek ve onların arasında kalabilmek için pek çok meseleyi gözden kaçırmak ve basit konulara odaklanmamak lazım.” (K8: Erkek, 56 yaşında, 9 yıldır Türkiye’de)

Bütün bunların bir parçası olarak da Suriyeli zorunlu göçmenlerin yasalara uymaya, yükümlülüklerini yerine getirmeye, yerli halkın normlarına saygı göstermeye ve mümkün olduğunda sorunlarını resmi yetkililere aktarmaya özen gösterdikleri anlaşılmaktadır:

“Toplumla ilgili tüm konularda tarafsız kalırım. Evimin kirasını zamanında öderim, toplum ve kolluk ile ilgili tüm kanunları yerine getiririm, işe giderim ve onlarla olumsuz ya da olumlu etkileşim kurmadan evime geri dönerim.” (K20: Erkek, 42 yaşında, 7 yıldır Türkiye’de)

Sosyal entegrasyonun çok yönlü etkiye sahip boyutlarından biri olan etkileşim, Suriyeli zorunlu göçmenlerde sorun yaşamama adına etkileşimsizliğe dönüşmektedir. Oysa etkileşimler, yerleşik gündelik ilişkilere ve kültürleşme sürecine duygusal açıdan dokunmaktadır. Ev sahibi toplum ile göçmenler arasında etkileşimin olmaması ya da sınırlı düzeyde olması, entegrasyon üzerinde engelleyici bir etki yaratmaktadır (Esser, 2001: 11). Görüşülen farklı kişilerin bu konudaki fikirleri, az çok birbirine benzese de bir katılımcının aktardıkları çok daha dramatik ve ironiktir:

“Sizi bu topluma entegre edecek ilk şey, bu topluma karşı tüm görevlerinizi yerine getirmenizdir. Örneğin, ikamet ettiğiniz yerde herhangi bir işlemi herhangi bir sorun yaşamadan önce yapmalısınız... Hapishaneye giren bir arkadaşım var, hapiste gördüğü ve duyduğu olaylar üzerinden diyor ki: ‘Türklerden birinin size saldırması ve dövmesi durumunda, kararı kalıcı ve sonunda Suriye’ye sınır dışı edilme olan mahkemelere başvurmak yerine, ondan size tekrar vurmasını istersiniz.’” (K6: Erkek, 47 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Bu, Suriyeliler için sorunlar ortaya çıkmadan ön alarak, sorun çıktıktan sonra ise her şeyi sineye çekerek tedirgin bir şekilde yaşamak demektir.

4.3.2. İyi İnsan İmajıyla Uyum Arayışı

Hatay’daki Suriyeliler, ikinci taktik olarak Türk toplumu ile olabildiğince uyumlu yaşamak için iyi insan imajı oluşturmayı kullanmaktadır. Bunun için bazı katılımcılar, evrensel değerlerden kaynağını alan iyi ahlaklılık, dürüstlük, çalışkanlık, üretkenlik gibi insani niteliklerini ev sahibi topluma göstermek suretiyle onlarla bir arada yaşama zemini oluşturmayı hedeflemektedir.

“Önemli olan güzel ahlaklı olmak, onların örf ve adetlerini anlayıp uygulamaktır. Suriye’de bizim için normal olan şeyler, Türk milletine gelince, tanıdık veya doğal olmayabilir, o yüzden bu adetlerden uzak durmalıyız. Gece geç yatma ve dışarıda nargile içme meselesi gibi.” (K14: Erkek, 29 yaşında, 2 yıldır Türkiye’de)

Bu ve benzeri örnekler, Suriyelilerin kendi sosyo-kültürel norm ve değerlerinden vazgeçmeye ya da bunların üstünü örtmeye, gizlemeye mecbur bırakıldıklarını göstermektedir ki bu da onların kültürel kimliklerini sürdürmek istedikleri halde; ev sahibi kültürle mecburi bir günlük etkileşim arayışı içine girmesi anlamına gelmektedir.

Bazıları ise, dini kimliğini öne çıkararak yani, ev sahibi topluma İslam dinin kurallarına bağlı ve emirlerini yerine getiren, dini inancı güçlü (dindar) kimse görünümünü sergileyerek iyi insan imajını güçlendirmeye çalışmaktadır:

“Ben Müslüman bir insanım ve şimdi Allah’ın Kitabını ezberlemek için bir planım var. Biri bana geldiğinde, beni Kuran okurken bulacak, böylece insanların bana olan bakış açısı iyi yönde olacak.” (K9: Erkek, 27 yaşında, 5 yıldır Türkiye’de)

4.3.3. Yerel Halkla Etkileşime Girerek Uyum Arayışı

Suriyelilerin üçüncü grup uyumsal taktikleri, yerel halkla etkileşime girmeyi hedeflediği için entegrasyon açısından daha yararlı görülebilir ki bunlar, Türkçe öğrenmeyi, yerel toplumu yakından tanıma çabalarını ve yerel etkinliklere katılmayı içermektedir. Ev sahibi toplumun ulusal dilini öğrenmek, bazı Suriyeli katılımcılar açısından sosyal entegrasyonlarında kritik bir ön şart olarak görülmektedir:

“Sosyal bakımdan uyum sağlamanın yolu Türkçe öğrenmektir. Dilini bilmediğin bir toplum içinde oturduğunuzda uyum sağlamak zordur. Ben mesela annem tarafından akrabalarım bizi ziyarete geldiklerinde... (burada) konuşulanları anlamak için onlardan Türkçe konuşmalarını istiyorum.” (K3: Kadın, 55 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcı akrabalarının Türkçe konuşmasını isterken bu dili daha iyi öğrenmeyi ummaktadır. Başka bir Suriyeli katılımcı, uyumsal taktik olarak hem istemeden geldiği bu ülkede yaptığı işle faal ve üretken bir birey olma hem de Türkçe öğrenme ve Türk toplumunun sosyo-kültürel normlarını anlama ve onlara uyma gerekliliğine vurgu yapmaktadır:

“Türklerle bütünleşmek için, bu ülkenin faal ve üretken bir üyesi olmanın yanı sıra, önce Türk dilini öğrenmeli, bu ülkenin yasalarını anlamalı, gelenek ve göreneklerine saygı göstermelisiniz. Ticari işlerim sayesinde bu ülkeye büyük miktarlarda para

kazandırıyorum ve Türklerden benimle çalışan herkes bunu biliyor.” (K7: Erkek, 47 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Entegrasyon için çaba sarf etmek gerektiğini düşünen bir katılımcı da benzer şekilde şunları ifade etmektedir:

“İlk olarak, karşı tarafı kendimizi kabul etmeye zorlamamız gerekir. Buna ek olarak kültürlerini, örf ve adetlerini araştırıp onlarla kaynaşarak, ziyaret ederek ve "Bu misafirperver ülkede yaşayabilmek için size nasıl yakın ve iyi bir insan olabilirim?" gibi sorular sorarak yakından tanımamız gerekir.” (K15: Erkek, 25 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

Dokuz yıldır Hatay’da yaşayan kadın bir katılımcı, yerel etkinliklere katılmanın etkileşimini dolayısıyla da sosyal entegrasyonunu artırdığına inanmaktadır:

“Türk toplumuna entegrasyon oranımın yüzde altmış olduğunu tahmin ediyorum. Suriyelilere ve Türklere yapılan etkinliklere katılarak ve ortak sergiler düzenleyerek komşularla ilişkilerimi ve kadın örgütleriyle olan çalışmalarımı güçlendirdim. Suriye'deki yoksul ailelere destek vermek için yemekler ve el işleri sergileyerek ve bu sergilerden elde edilen geliri sunarak.” (K16: Kadın, 51 yaşında, 9 yıldır Türkiye’de)

Bu Suriyeli katılımcı, STK’larla ve yerel halkla ilişkilerinin sosyal faaliyetlere, daha doğrusu hayatın içine katılımı sayesinde entegrasyon düzeyinin yükseldiğini anlatmaya çalışmaktadır. Katılımcı aslında, ev sahibi toplum üyeleriyle birlikte ihtiyaç sahiplerine yardım ederek bir tür sosyal kabul taktiği uygulamaktadır. Başka şehirlerde de Suriyelilerin hayatta kalabilmek için değişik taktiklere başvurduklarını gösteren çalışmalara literatürde rastlanmaktadır (örn. Hülür vd., 2021).

5. Sonuç

Bu çalışmada, Hatay’daki Suriyeli zorunlu göçmenlerin entegrasyondan ne anladığı, onların şimdi içinde yaşadıkları yeni topluma entegrasyonlarında hangi etmenlerin etkili olduğu ve bunun için ne tür uyumsal taktikler geliştirdiği ve hangi kültürleşme stratejilerini seçtiği incelenmiştir. Makalenin bulguları, Suriyelilerin perspektifinden bakıldığında genel olarak Türkiye'nin zorunlu göçmen entegrasyonu alanında pek çok zorlukla karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak araştırmaya katılan Suriyelilerin, tek tip bir entegrasyon tanımı yapmadığı ve tek bir kültürleşme stratejisine yönelmediği belirlenmektedir. Onlar, bireysel ve hane halkı özelliklerine, göç öncesi ve şimdi yaşadıkları deneyimlerine, geçen zamanla geliştirdikleri uyumsal taktiklere, entegrasyon sürecinin çift taraflı işlememesine ve başka pek çok duruma bağlı olarak değişik entegrasyon tanımları yapmaktadır ve entegrasyonun yanında başka kültürleşme stratejilerinden söz etmektedir. Çalışmaya katılan Suriyeli zorunlu göçmenler çoğunlukla, kültürleşme stratejisi olarak *ayrılma/ayrışmaya* daha yakın bir pozisyonda durmaktadır. Bu, Türkiye için ciddi bir göçmen entegrasyonu zorluğu demektir. Ev sahibi toplum açısından *gitmeyen misafir* ve zorunlu göçmenler açısından ise *arafta kalan* olma hali, Suriyelilerin sosyal entegrasyonunu engelleyerek ayrılma/ayrışma eğilimi göstermesine zemin hazırlamaktadır. Nitekim ilk sığınmacıların gelişinden bu yana geçen 13 yıllık süre boyunca, yerel halk ile zorunlu göçmenler arasındaki sosyal temaslarda

ortaya çıkan birikimli deneyimlerden kaynağını alan ve Suriyelilerin geçici koruma statüsünün yarattığı belirsizlikle derinleşerek iki tarafı da olumsuz etkileyen sonuçlar, bazı Suriyelilerin kendi isteğiyle *ayrılma* ya da Hatay halkının (ve daha geniş Türk toplumunun) zoruyla *ayrışma* stratejisine yönelmesine (hatta *dışlanmaya*) yol açmıştır. Bununla birlikte vatandaşlık alma (dolayısıyla ev sahibi toplumun haklarına sahip olma), geri dönüş umudunu kaybetme, çocukların geleceğini düşünme, iş piyasasında tutunma gibi çeşitli etmenler, bazı Suriyelilerin *entegrasyon* stratejisini (belki de sonraki nesiller için asimilasyon isteğini) biraz da mecburi olarak ortaya çıkarmıştır. Bu sonuç, aynı zamanda zorunlu göçmenlerin yasal statüsünün geçici korumadan başka bir statüye (örneğin vatandaşlığa, çifte vatandaşlığa, mülteciliğe veya sınırlı-sınırsız oturma iznine sahip göçmene) doğru değişmesi halinde, entegrasyon stratejisine yönelme olasılıklarının artabileceği çıkarımını yapmayı da mümkün kılmaktadır.

İkinci olarak Esser’in sosyal entegrasyon modeli çerçevesinde değerlendirildiğinde; Hatay’da yaşayan Suriyeli katılımcılar arasında kültürel adaptasyonun, konumlanmanın, etkileşimin ve kimliklenmenin yeteri kadar gelişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Her bir boyut, göçmen entegrasyonu için aşılması gereken zorluklar dizisi anlamına gelmektedir. Ev sahibi topluma ilişkin kültürel bilginin ve dil yeterliliklerinin zayıf olması, Suriyelilerin kültürel adaptasyonlarını güçleştirmektedir. Kapsam ve sınır belirsizliği yaratan yasal konum (geçici koruma statüsü), ev sahibi toplum tarafından hissettirilen düşük sosyal konum, iş piyasasındaki savunmasız ekonomik konum, Suriyelilerin konumlanma boyutunda entegrasyonlarına büyük oranda engel oluşturmuştur. Suriyelilerin Türkçe konuşma becerilerinin yetersizliği, gündelik hayatta sosyal ve kurumsal ilişkiler tesis edebilmesini ve devam ettirebilmesini zorlaştırmıştır. Buna ev sahibi toplumun olumsuz dışlayıcı tutum ve davranışları da eklenince; onlarla etkileşim düzeyi iyice azalmış ve Suriyelilerin etkileşimleri daha ziyade topluluk içine yönelmiştir. Sosyal entegrasyonun diğer boyutlarında yer alanlar da dâhil olmak üzere birçok faktör, zorunlu göçmenler ile ev sahibi toplum arasında duygusal ilişkinin ve Suriyeliler arasında aidiyet duygusunun gelişmesine de mani olmuştur. Bu, Suriyelilerin mevcut kimliğine, bulunduğu ülkeye ve topluma dair yeni duygusal bağlılıklar ilave ederek yeniden kimliklenme gücünü çekmesine yol açmıştır.

Çalışmanın bulguları, Suriyeli katılımcıların entegrasyon eksikliğine neden olan etmenler arasında iki etmeni özellikle öne çıkardığını göstermektedir: Geçici koruma statüsüyle Türkiye’de bulunma ve biraz da bununla bağlantılı olarak Türkçeyi öğren(e)meme. Zorunlu göçmenlerin geçiciliğinin yarattığı belirsizlik, literatürde gösterildiği gibi bir yandan Suriyelilerin kendilerini güvende hissetmemesine ve ev sahibi toplum ve onun değerleri ile yeterince aidiyet bağı kuramamasına diğer yandan da değişik kanallarla Türk halkının onlara karşı tepkisinin artmasına ve nefret söyleminin yükselmesine neden olmuştur. Hatay’da bir kısım yerel halkın gündelik hayatta ağırlıklı olarak Arapça konuşması, Suriyelilerin Türkçe öğrenmesini hem engellemiş hem de bunu pratikte gereksiz hale getirmiştir. Yanı sıra iki toplum arasındaki sosyo-kültürel norm ve değer farklılıkları, fakat daha ziyade zorunlu göçmenlerin yerel halk tarafından kabul görmemesi, aşağılanması, dışlanması, yabancı düşmanlığına maruz bırakılması, ayrımcılığa uğratılması, iş piyasasında sömürülmesi ve stigmatleştirilmesi, Suriyelilerin etkileşimini azaltarak ve kendi içine kapanmasını sağlayarak entegrasyonunu olumsuz yönde etkileyen diğer etmenler olmuştur.

Son olarak çalışmada Hatay'daki yerel halk-zorunlu göçmen uyumsuzluğu ekseninde Suriyelilerin hayatlarını sürdürmek üzere çeşitli taktikler ortaya koyduğu belirlenmiştir. Suriyeli katılımcılar, yeni yaşam alanlarına gerçekten entegre olmalarını mümkün kılacak pratiklerden ziyade, yabancıları oldukları bir mekân ve toplum içinde kendilerine korunma ve sosyal kabul sağlayacak uyumsal taktikler geliştirmiştir. De Certeau'nun "zayıf olan"ın sanatı dediği taktikleri, Suriyeliler egemen olanın kurallarının işlediği bir mekânda gündelik yaşamı yönetebilmek ve uyum sağlayabilmek için uygulamaktadır. Bunlar, ev sahibi toplumla sorun yaşamama düşüncesiyle yüzeysel ilişkiler kurarak, iyi insan imajı yaratarak ve yerel halkla etkileşime girerek uyum arayışlarıdır. Bu taktikler bize, Suriyeli zorunlu göçmenlerin yaşadıkları onca şeye rağmen kendi oyunlarını nasıl oynadığını ve zayıf olanın egemen olanın stratejilerinin geçerli olduğu topraklarda uyum sağlamak için nasıl değişik yollar bulduğunu göstermektedir.

Referanslar/References

- Abbasoğlu Özgören, A., Arslan, H. (2021). Syrians in Labour: A Matter of Integration Through Informality. Alanur Çavlin (Ed.), In *Syrian Refugees in Turkey: A Demographic Profile and Linked Social Challenges* (123-140). London and New York: Routledge.
- Ager A., Strang, A. (2004). *Indicators of Integration: Final Report*. London: Home Office, Report No: 28.
- Ager, A., Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. doi: 10.1093/jrs/fen016
- Antonsich, M. (2010). Searching for belonging: An analytical framework. *Geography Compass*, 4(6), 644-659. doi: 10.1111/j.1749-8198.2009.00317.x.
- Berry, J.W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5–34. doi: 10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x
- Berry, J.W. (1980). Acculturation as Varieties of Adaptation. A. Padilla (Ed.), In *Acculturation: Theory, Models and Findings*, (9-25). Boulder: Westview.
- Berry, J.W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697-712. doi:10.1016/j.ijintrel.2005.07.013
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology*, 55(3), 303-332. doi:10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x
- Bloch, A. (2007). Refugees in the UK labour market: The conflict between economic integration and policy-led labour market restriction. *Journal of Social Policy*, 37, 21-36. doi: 10.1017/S004727940700147X
- Bloch, A., McKay, S. (2015). Employment, social networks and undocumented migrants: The employer perspective. *Sociology*, 49(1), 38-55. doi: 10.1177/0038038514532039
- Castles, S. (2010). Understanding global migration: A social transformation perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1565-1586. doi: 10.1080/1369183X.2010.489381
- Castles, S., Korac, M., Vasta, E., Vertovec, S. (2002). *Integration: Mapping the Field*. London: Home Office Online Report 29/03.
- Cengiz, D. (2020). *Antakya'daki Suriyeli Mültecilerin Mekânsal Toplanması/Ayrışması: Örüntüler, Süreçler ve Sonuçlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 626274) adresinden edinilmiştir.
- Cengiz, D., Özgür, E.M. (2021). Suriyeli mültecilerin Antakya'daki mekânsal ayrışma örüntüsünün haritalanması. *Göç Dergisi*, 8(2), 347-364. doi: 10.33182/gd.v8i2.789
- Cheung, S.Y., Phillimore, J. (2014). Refugees, social capital and labour market integration in the UK. *Sociology*, 48(3), 518-536. doi: 10.1177/0038038513491467
- Crisp, J. (2023). Local integration, local settlement and local solutions: disentangling the conceptual confusion. *Forced Migration Review*, 71, 12-14. 30.10.2023 tarihinde <https://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/issue71/crisp.pdf> adresinden edinilmiştir.

- Da Lomba, S. (2010). Legal status and refugee integration: A UK perspective. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 415-436. doi: 10.1093/jrs/feq039
- Danzer, A. M., Ulku, H. (2011). Integration, social networks and economic success of immigrants: A case study of the Turkish community in Berlin. *Kyklos*, 64, 342-365. doi: 10.1111/j.1467-6435.2011.00510.x
- De Certeau, M. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi-1*. Lale Arslan Özcan (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- De Paola, M., Brunello, G. (2016). Education as a tool for the economic integration of migrants. IZA Discussion Paper No. 9836. 10.09.2023 tarihinde <https://docs.iza.org/dp9836.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Erdoğan, M.M. (2022). *Suriyeliler Barometresi-2021: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Esser, H. (2001). *Integration und Ethnische Schichtung* [Integration and Ethnic Stratification]. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung [Mannheim Centre for European Social Research].
- Esser, H. (2002). *Soziologie. Spezielle Grundlagen. Band 2: Die Konstruktion der Gesellschaft*. Frankfurt./New York: Campus-Verlag.
- Esser, H. (2009). Pluralisierung oder Assimilation? Effekte der multiplen Inklusion auf die Integration von Migranten [Pluralization or Assimilation? Effects of Multiple Inclusion on the Integration of Immigrants]. *Zeitschrift für Soziologie [Journal for Sociology]*, 38(5), 358-378. doi: 10.1515/zfsoz-2009-0502
- Hülür, A.B., Ekinci, Y., Deniz, A.Ç. (2021). Surviving through tactics: The everyday life of Syrian refugees in Turkey. *Poligrafi*, 26(101/102), 93-124. doi: 10.35469/poligrafi.2021.284.
- Karcı Korfalı, D., Şenol Sert, D. (2019). Debating the dual citizenship: Integration nexus in Turkey. *Uluslararası İlişkiler*, 16(64), 93-106. doi: 10.33458/uidergisi.652960
- Kaya, İ. (2006). Avrupalı Türkler: Misafir işçilikten Avrupa vatandaşlığına. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19, 149-166.
- Korac, M. (2003). Integration and how we facilitate it: A comparative study of settlement experiences of refugees in Italy and the Netherlands. *Sociology*, 37(1), 51-68. doi: 10.1177/0038038503037001387
- Koser-Akcapar, S., Simsek, D. (2018). The politics of Syrian refugees in Turkey: A question of inclusion and exclusion through citizenship. *Social Inclusion*, 6(1), 176-187. doi: 10.17645/si.v6i1.1323
- Koyuncu, A. (2018). Misafirlikten vatandaşlığa: Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeliler. *Middle East Journal Of Refugee Studies*, 3(2), 171-195. doi: 10.12738/mejrs.2018.3.2.0009
- Lewis, H. (2010). Community moments: Integration and transnationalism at “refugee” parties and events. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 571-588. doi: 10.1093/jrs/feq037
- Lockwood, D. (1964). Social Integration and System Integration. George K. Zollschan and Walter Hirsch (Eds), In *Explorations in Social Change*, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mouzelis, N. (2008). Social and system integration: Lockwood, Habermas and Giddens. In *Modern and Postmodern Social Theorizing: Bridging the Divide* (97-106). Cambridge: Cambridge University Press.
- Özgür, E.M. (2020). Göç, ikametgâh ayrışması ve entegrasyon: Türk kentleri için bir değerlendirme. *Coğrafya Dergisi*, 41, 221-240. doi: 10.26650/JGEOG2020-0032
- Öztaş, F., Işık, Ö.F. (2022). Gaziantep’te Suriyeliler: Din, kimlik, entegrasyon. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9(2), 627- 659. doi: 10.17859/pauifd.1169008
- Phillimore, J., Goodson, L. (2006). Problem or opportunity? Asylum seekers, refugees, employment and social exclusion in deprived urban areas. *Urban Studies*, 43(10), 1715-1736. doi: 10.1080/00420980600838606
- Rottmann, S. B. (2020). *Integration: Policies, Practices and Experiences: Turkey Country Report*. RESPOND - Multilevel Governance of Mass Migration in Europe and Beyond Project (#770564, Horizon2020) Working Paper Series, 2020/50. 01.01.2024 tarihinde <https://www.respondmigration.com/> adresinden alındı.
- Simonsen, K. (2018). What it means to (not) belong: A case study of how boundary perceptions affect second-generation immigrants’ attachments to the nation. *Sociological Forum*, 33(1), 118-138. doi: 10.1111/sof.12402
- Skey, M. (2013). Why do nations matter? The struggle for belonging and security in an uncertain world. *The British Journal of Sociology*, 64(1), 81-98. doi: 10.1111/1468-4446.12007
- Smyth, G., Stewart, E., Da Lomba, S. (2010). Introduction: Critical reflections on refugee integration: Lessons from international perspectives. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 411-414. doi:10.1093/jrs/feq043
- Şahin, Ş., Sönmez, M.E. (2022). Suriyeli sığınmacıların entegrasyon eğilimleri: Gaziantep şehri örneği. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1-13.

- Şimşek, D. (2019). Türkiye’de Suriyeli mülteci entegrasyonu: Zorlukları ve olanakları. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172-187. doi: 10.30784/epfad.596262
- Şimşek, D. (2020). Integration processes of Syrian refugees in Turkey: ‘Class-based integration’. *Journal of Refugee Studies*, 33(3), 537-554. doi: 10.1093/jrs/fey057
- Tomlinson, F., Egan, S. (2002). From marginalization to (dis)empowerment: Organizing training and employment services for refugees. *Human Relations*, 55(8), 1019-1043. doi: 10.1177/001872670205500818
- Tümtaş, M.S. (2018). Toplumsal dışlanmadan vatandaşlık tartışmalarına Suriyeli kent mültecileri. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 37, 26-47. doi: 10.25294/auibfd.420796
- UNESCO (2019). Enforcing the right to education of refugees: A policy perspective. Working Papers on Education Policy No.8. 12.12.2023 tarihinde <https://www.gcedclearinghouse.org/sites/default/files/resources/190208eng.pdf> adresinden alındı.
- UNHCR (2014). The Integration of Refugees: A Discussion Paper. United Nations, High Commissioner for Refugees-UNHCR, 30.10.2023 tarihinde https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/integration_discussion_paper_July_2014_EN.pdf adresinden alındı.
- Unutulmaz, K.O. (2017). Integration of Syrians: politics of integration in Turkey in the face of a closing window of opportunity. D. Eroğlu-Utku, K.O. Unutulmaz, İ. Sirkeci (Eds.), In *Turkey’s Syrians: Today and Tomorrow* (213–236). Londra: Transnational Press.
- Unutulmaz, K.O. (2022). Suriyelilerin uyumunda bugün ve yarın: Toplumsal algıların dönüşümü ve yönetimi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 1-23. doi:10.46928/iticusbe.1100192
- Vah, M., Luksic-Hacin, M. (2008). Contemporary implications of multiculturalism policies for European welfare states. *Two Homelands*, 28, 7-21.
- Valenta, M., Bunar, N. (2010). State assisted integration: Refugee integration policies in Scandinavian welfare states: The Swedish and Norwegian experience. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 463-483. doi: 10.1093/jrs/feq028
- Vrečer, N. (2010). Living in limbo: Integration of forced migrants from Bosnia and Herzegovina in Slovenia. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 484-502. doi: 10.1093/jrs/feq042
- Williams, L. (2006). Social networks of refugees in the United Kingdom: Tradition, tactics and new community spaces. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32(5), 865-879. doi: 10.1080/13691830600704446